

Jamhuuriyadda Dimoqraadiga Soomaaliya

Wasaaradda Waxbarashada iyo Barbaarinta

XARUNTA HORUMARINTA MANAAHIJTA

TEL. 21267

S.B. 7163

جمهوريه الصومال الديمقراطيه
وزارة التربية والتعليم
مركز تطوير المناهج

تلفون ٢١٢٦٧

ض. ب ٧١٦٣

SOOMALI Fasalka Siddeedaad

8

DUGSIGA DHEXE

S O O M A A L I

Fasalka Siddeedaad

8

HORDHAC

Buuggan Fasalka Siddeedaad ee Dugsiga Dhexe, wuxuu soo bandhigayaa qoraal isku jir ah oo mawaadiicdiisu salka ku hayaan sawir xulan oo ka mid ah Suugaanta Soomaalida; isla mar ahaantaa wuxuu ardayga siinayaa qodobbo muhiim ah oo barashada afka ah.

Macallinka waxa la ogeysiinayaa in aanay qodobbada hab-dhigaalka ah ee tilmaama-baruhu aanay ku filnayn gudbinta dhigaalka casharrada, sidaa awgeed, waxa laga codsanayaa in uu baadhis xaggiisa ah sameeyo dhanka kordhinta tusaalaayaasha iyo dhanka habka dhigistaba.

Lama koobi karo dadkii qoraalka buuggan lagu soo ururiyey ku lug lahaa oo dhan; waxase mahaddaas gaar ah leh Axmed Maxamed Qaaddi iyo Cabdillaahi Diiriye oo buuggan qoray, Faysal X. Maxamuud oo lahaa sixidda boostooyinka iyo hagaajinta. Waxaa mar labaad habeeyey iskuna dubbariday Maxamed Geelle Diiriye.

Waxaa iyana mahad ballaaran leh shaqaalaha Wakaaladda Madbacadda Qaranka, oo suurogeliyey soo saaridda buuggan.

*Xasan Daahir Obsiye
Madaxa Xarunta Hor. Manaahijita*

TUSMADA

	Bogga
Allow yaa Darwiishkii	1
Yackoo	3
Beerka ka ogsooni	5
Nin Habari dhashay hal ma seegi waayo	7
Tacliinta (Hees)	9
Booqasho cilmi - kordhis (I)	11
Daalo (II)	13
Buurta Rabshiga (III)	15
Caqligii wanaagsani (Hees)	16
Silsiladda xaydha	18
Huf iyo been (Gabay)	19
Waa ila maroor (Gabay)	21
Xaajadaad goysay keligaa	22
Xujo	23
Hayaan	26
Axmed sheekadii noloshiisa (I)	28
" " " (II)	29
Talo walaal (Gabay)	31
Geeddi iyo hashiisii	32
Waa duni (Gabay)	34
Jeegaan (Hees)	36
Haddaan hooyaa	38
Dabku kululaa	40
Kolba heer	42
Gelin dhexaad	43
Cuqubo (Sheeko)	44
Ammaan faras (Geeraar)	46
Garsoorka Soomaalida	49
Waayaha jacaylka (Gabay)	51
Sir-ma-qabe Allow Sahana	52
Gobannimo lama gorgoriyo	55
Ammaan dumar (Gabay)	57
Damaq iyo xasuus	58
Qadhaabsiga	60
Maxaad ka taqaan hawada	62
Harar	64
Sigad	65
Bacaluul Isqaadday	67
Bankiga	69
Hubsad	70
Guurka iyo caadooyinkiisa	72
Daruur qudhuntay!	74

CASHARAKA 1aad
ALLOW YAA DARWIISHKII

Axmed Ismaaciil Diiriye, kuse caan ah Qaasim, waa gabayaa dadka wax bartay iyo dhallintuba gabayadiisa si gaar ah u jecel yihiiin. Qaasim waxa uu ka mid yahay gabayaaga nolosha iyo arrimaha adduunka habka cusub uga gabya. Gabayadiisu gaar ahaan, waxa ay ku saabsan yihiiin gobannimada, qarannimada iyo ka gilgilashada maamul-xumada.

Gabayadiisa uu curiyey 1960-1969kii, badankooda ummadda Soomaaliyeed ayuu ugu tilmaamayey boogihii maamulkii xumaa ee muddada dheer dalka u talin jirey. Wax badan buu dadka ku guubaabiyey in ay ka hor tagaan, kana gilgishaan taliskii foosha xumaa ee qayb-qaybta iyo iska hor-keenka ahaa, dantii Soomaaliyeedna halleeyey. Inta badan gabayadiisu waa saadaal, mid walbana sidii uu ku sheegay laga arkay. Tixdiisa la baxday “Maandeeq”, waxa uu ku naawilay in 1967kii dawladdii talinaysay xilligeedii dhammaaday:

*Ololihi mar uun baa la shidi,
kii Arbacadiye
Mar uun baa dar-iimaanka qaba,
la igama doonaaye
Aagaan ka buuxsada dhawaan,
ma arki doontaane.*

Tixdiisa kale oo la yiraahdo “Cirsan-ka-yeedh” ee uu curiyey 13kii Oktoobar 1969kii, waxa uu ku saadiyey in madaxdii taliskii hore waqtigii ka dhammaaday, madax daacad ah oo danta ummadda u horseeddana taliska gacanta ku dhigi doonto:

*In ay curaddu khayr lihi kacaan,
ciidan la arkaaye
Casho aan fogeyn waxays beddeli,
ciidan faro weyn e
Cagta ii dhig waa kaa nabsigii,
soo carceersadey e.*

Labadaa tixoodba sidii uu u sheegay baa loo arkay.

Gabaygan soo socda ee uu curiyey 1960kii, kolkii gobannimada la helay waxa uu ku salaamayey una bishaareynayey geesiyaashii Soomaaliyeed ee muddada dheer u soo halgamayey gobannimada, isticmaarkana ay iskala soo mareen kadeedka iyo dhibaha faraha badan. Gaar ahaan waxa uu xusayaa Sayid Maxamed Cabdalla Xasan oo la wada ogsoon yahay dagaalkii dheeraa ee isaga iyo ciidammadiisii u mareen sidii loo dhalin lahaa gobannimada Soomaaliyeed.

Tixdan waxa ay taabanaysaa sida ay u fiicnaan lahayd in Sayidkii dalluunta qabriga laga soo saaro, dabadeedna uu arko madaxbannaanidii iyo gobannimadii uu muddada dheer u soo halgamayey oo inta rag Soomaaliyeed dagaalkii halkii ka sii Wadey dalkii lagaga xoreeyey isticmaarkii.

*Allow yaa Darwiishkii farrin,
debecsan gaadhsiiya
Allow yaa dabbaaldeg iyo farax,
kala dul eedaama
Allow yaa dadkaagii yidhaa,
dawladnimo qaadey
Dhaaxuu udaakiray xaqoo,*

naga dahsoonaaye
 Ha daawado dadka u *hiiliyiyo*
 doogga soo baxay e
 Allow yaa *dalluuntiyo qabriga*,
 dib uga soo saara
 Allow yaa *dirkii dhoodi-meer*,
 doona faracdiisa
 Allow yaa *darmaan fara taqaan*,
 duqa u *heenseeya*
 Allow yaa *duleeddada Taleex*,
 uga *dammaashaada*
 In *dariiqadii nooshahoo*,
 dihine soo gaadhay
 Oo uu *dabkuu shiday rag kale*,
 dogobyo sii saarey
 Allow yaa af *lama daaliyo e*,
 daacad ugu sheega.

L a y l i s:

1. Erayadan siday gabayga ugu jiraan macnahooda u sug: Farriin debecsan, dahsoon, hiiil, dalluun, dhoodi-meer,farax, fara-taqaan, heense, dihine, dogobyo.
2. Gabaygani muxuu ka hadlayaa, yaase curiyey?
3. b) Darwiishka gabayaagu ka hadlayaa waa kuma?
t) Muxuu ku caan ahaa Darwiishku?
4. b) Meeriska afraad, xaqa uu darwiishku ku daakiray muxuu ahaa?
t) Darwiishku xaqa miyuu ku daakiri jirey uun, mise si kalena wuu ugu halgami jirey?
5. Meeriska shanaad ee tixdan:
b) Dadka u hiiliyey maxay qabteen?
t) Doogga soo baxay waa maxay?
6. Muxuu gabayaagu u yuidhi:
*“Allow yaa darmaan fara-taqaan,
 duqa u heenseeya”.*
7. Maxay Taleex ku caan tahay? Gobolkeese ku taallaa?
8. Meerisyada tobnaad, iyo kow iyo tobnaadba dariiqada gabayaaga ka hadlayaa waa tuma?
b) Dihinaha soo gaadhey waa kee?
t) Dabka Darwiishku shiday muxuu ahaa?
j) Dabka Darwiishku shiday dogobyada la sii saarey waa maxay, yaase saarey?

CASHARKA 2aad
Y A C K O O

Yackoo waxa uu ahaa dayeer feejigan, oo yaqaanna shaqadiisu waxa ay tahay. Waxa uu ahaa daayeer quruxsan oo joogga iyo jamaalkaba dadka aad ugu dhow. In yar uun buu kaga duwanaa suuradda aadamigu leeyahay. Jooggiisa dadnimada leh iyo garaadkiisa sare ayaa Yackoo u suuro geliyey in uu sida dadka u camal falo. Yackoo waxa uu kula baxay kartida dheeraadka ahayd ee uu u lahaa cayaar magaceeda la yiraahdo "YACKOO". Sida uu Yackoo cayaartaa ugu ibtileysnaa waxa uu gaadhey heer uu magaceedii ku caan baxo. Goob cayaartaa lagu tumo oo Yackoo ka boodayaba dadku waa isugu soo xoomi jirey si ay u daawadaan wacdaraha uu halkaa ka geysanaayo. Waxa uu ahaa laqan u debecsan is-jejbinta iyo is-laba-roggaa cayaartaasi u baahan tahay.

Maalin ayaa nin u yimid Yackoo oo weydiiyey in uu shaqo rabo iyo in kale. Yackoo waxa uu ku jawaabay in uu xiise weyn u qabo shaqada la siiyey. Ninkii baa soo kaxeeyey Yackoo oo keenay meel ay khasnadi ugu keydsanayd. Waxa uu u sheegay in uu ilaaliyo khasnadda, taas oo Yackoo ku ballanqaaday kuna tuntuunsday sida uu ugu han weynaa. Markii uu ballamiyey baa ninkii iska tegey oo shaqooyinkiisii ku foofay.

Yackoo baa laga waayey goobihi bulshada iyo fagaarayaashii lagu caweyn jirey. Waxa la is-weydiiyey Yackoo iyo waxa ku dhacay. Niman baa ka war helay in Yackoo khasnad ku fadhiyo, taasoo ilaalinteeda aanu marna kaqoob-qaadin. Waxa ay ku tashadeen in ay Yackoo khasnadda ka xadaan, waxaanay u debbereen xeeladdii ay ku dhaafin lahaayeen. Yackoo bay u yimaadeen oo u sheegeen in ay ka xun yihiin sida uu cayaartii ugu badhi-furay. Waxa ay ka codsadeen in bal cawadaa uu ka soo qayb galoo, taasoo Yackoo ka ballanqaadey.

Meel xoogaa ka durugsan bay habeenkaa uga hoobalayeen. Jiib iyo jaan bay kaga dayaamiyeen. Wax aad baratay waa baaskaa e, Yackoo waa is-heyn waayey, kolkaas buu cayaartii gundhada u galay. Halkaas buu sidii looga bartay wacdaroo habeenkaa ka riday. Markii cayaartii lagu hubsaday baa koox loo qaybiyey inta ay siibasho ku daba-marteysay khasnaddii u weydaaratay. Iyaga oo aan ku dhibtoon bay markiiba iska walwaasheen. Kooxdii kale ee cayaarta ku hoosaasineysay baa markii ay qoondeysatay in khasnaddii la guryo geeyey mid mid u dustay, oo halkii lagu hoynayey kaga daba tagtay. Yackoo markii uu arkay in cayaartii laga baashaaley buu orod cagaha wax ka dayey. Haddii uu isa soo taageyba, khasnaddii buu meeshii ka waayey. Dhabanno-hays baa ka soo hadhay. "Xaggee looga yimid? Yaase u baxay?" iyo su'aalo badan baa markiiba maskaxdiisii ku soo qulqulay. Isaga oo dhafoorka is-haya ayaa ninkii khasnadda lahaana yimid. Yackoo buu weydiiyey tashiga ku oognaa waxa uu ahaa. Yackoo waxa uu yidhi, "Waarsow khasnaddii i may weydaarin!"

"Oo imminka la qaaday!" Ninkii baa si yaabban ugu dhawaaqay.

"La qaadey, cid qaadateyna kama war-qabo", ayuu Yackoo ugu war celiyey. Ninkii cabbaar buu isla faqay. Fakarkii la dheeraaday buu ka soo miirsaday, mar-kaassaa weji-macbuusnimadii ka feydantay. Inta uu dib isu xusbadeeyey ayuu isaga oo aan canaan ku yidhi, "Haddii mid kale laguu dhiibo, maxaad yeeli doontaa?" Yackoo isaga oo ka tiiraanyeysan muddayacnimadiisii ayuu ballan adag ku qaaday in aanu mar dambe xilkiisa ka seexan doonin.

Khasnad kale ayaa ninkii meeshii soo dhigay, Yackoona ilaale la ag-fadhiistay. Tuugtii baa haddana ka war-heshay oo mar labaad damacday in ay afka dhulka u dhigaan. Inta ay u yimaadeen bay u sheegeen in Yackoo madadaaladiisii loo darsa-

day. Waxa ay ka codsadeen in uu bal habeenkaas uun ka soo qayb galo. Isna kama waalin e, wuu ka aqbalay.

Bartii habeenkii hore ayey cayaartii ka qabteen oo si fiican isugu dubbarideen, hase yeeshi, Yackoo uma dhaqaaqin. Inta ay qaarkood ku soo noqdeen bay weydiyeen waxa uu uga soo qayb geli waayey. Waxa uu u sheegay in ay la fogaadeen, loona baahan yahay in ay la dhowaadaan. Meel dhexe goortii ay keeneen oo aan weli Yackoo iman, ayey haddana la soo durkeen. Sidii ay u soo wadeen bay gurigii uu khasnadda ku ilaalinayey afaafkiisii la yimaadeen. Hase ahaatee, sidii ay ka rabeen Yackoo kama soo boodin cayaartii. Inta uu albaabkii dabada saaray buu halkaa ka xejiyey. Waxa ay tuugtii Yackoo ka codsatay in uu bal mar uun ka soo boodo. Jawaabiisii waxa ay reebtay hal-haysta ah: "Mar i dage Allaha dago; laba goor idagase anaysu dagay". Halkaas baa lagu soo marin waayey in mar labaad la tabeeyo, waayo, tii hore ayuu ka faa'iideystay cashar fiican oo lama illaawaan ahna u noqotay.

Weydiimo:

Si fiican uga bogo akhriska sheekadan, dabadeedna si buuxda uga jawaab su'aalaha soo socda:

1. Daayeerka sheekadu ku socoto maxaa Yackoo loogu bixiyey?
2. Sidee bay ugu suurto-gashay in Yackoo ku habboonaado cayaarta?
3. Sidee Yackoo ku ahay shaqadiisa? Waayo?
4. Feejignaanta ma loo dhashaa mise waa la qabatimaa?
5. In Yackoo khasnad ilaaliyo sidee lagu ogaaday?
6. Maxay ahayd xeeladda loo deberay?
7. Haddii uu markii hore ku tamuumay tumashadii cayaarta, muxu markii dambe isu qoomameeyey?
8. Maxay ku dambesay cidhibta muddacyadu? Waayo?
9. Kolkii ninkii khasnadda lahaa is-xusbadeeyey, sidee arrini ka noqotay?
10. Sheeg sababta markii labaad xeeladdii loola waayey Yackoo?

File A

Jumcaale — (Somali F. 8aad)

- II. Adiga oo ciddii aad wax bideyso la kaashanaya ereyada, iyo odhaahda soo socda u sharax sida ay ugu jiraan sheekada.

Ibtileysan, xoomay, wacdar, laqan, foof, khasnad ku fadhiya, ka qoob qaadin, deber, badhi-furay, hoobaleys, dayaan, hoosaaso, orod cagaha wax ka dayey, dhabanno-hays, dhafoorka is-haya, afkaa dhulka loo dhigay, kama waalin.

- III. Maxaa looga dan leeyahay hal-haysyadan?

Wax aad baratay waa baaskaa.

Yackoo buu ii cayaaray.

Hallaasi buu ii saaray.

Mar i dage Alle ha dago; laba goor i dagase anaysu dagay.

CASHARKA 3aad
BEERKA KA OGSOONI

*Bawdada markii aan ka jabay,
 iyo boqonka taaggiisa
Habeenkii way bidhan lahaa,
 bahalkii cawlaaye
Raggii buurta dheer igala baxay,
 beerka ka ogsooni.
Ba Cillaamo goortay dhammaan,
 iga dul booyeysay
Ba Sadhaysna in ay baga i tidhi,
 beerka ka ogsooni.
Raggii baar-qabbada ii qalqalay,
 beerka ka ogsooni
Ninkii beled shisheeye iga jiray,
 soona bixi waayey
Ee inan boksado uun jeclaa,
 beerka ka ogsooni.
Ninkii burunji inuu iga cuno,
 ii bariidinayey
Ee aan bar kale ii tarayn,
 beerka ka ogsooni.
Laxaad waa badhaadho e hadduu,
 ii bogsado xooggu
Haddii biixiyaha Eebbahay,
 kay isugu beego
Abaal badan, abaal badha ah,
 abaal bur iyo dheeraad ah
Ninba kiisa kaan ugu beddeli
 beerka ka ogsooni.*

Sharax guud:

Xaaji Gabay-Xaddi, wuxuu ahaa guurti oo dadka u gar-naqa. Gabaygan wuxuu tiriye mar uu laba bahood oo isku degmo ahaa uu u gar-naqayey, kaddibna uu maalin maalmaha ka mid ah addin ka jabay. Labadii qolo ee uu u kala gar-qaaday middii laga gar-helay ayaa ku faraxday waxyeelladii Xaajiga gaadhay, qoladii kalena way taakulaysay. Xaajigu waxa kale oo uu gabayga ku faalleeyey dadkii waxtaray, kuwii waxyeelladiisa ka xumaaday iyo ciddii ugu imaaneysay in ay baanta la cunaan oo keli ah, qolo walbana siduu ugu abaal gudi lahaa buu sheegay.

L a y l i s :

I. Weydiimo:

1. Yaa Xaajiga ka badbaadiyey bahalkii cuni lahaa, sida uu sheegay? Waa maxay bahalkaa uu sheegaya?
2. Waa ayo Cillaamadu?
3. Maxay bahda kale ee uu gabayga ku sheegay waxyeellada gaadhay ugu faraxday?
4. Xaajigu haddii uu kabmo muxuu ku ballanqaaday?
5. Beydka toddobaad iyo kan siddeedaad sharax kooban ka bixi?

6. Muxuu gabayaagu uga jeedaa tuduca 9aad iyo kan tobnaad?

II. *Baro Ereyadan:*

Boqonka, bidhan lahaa, cawlan, booyeysay, baga, burunji, laxaad, biixi, bur iyo dheeraad, bah.

CASHARKA 4aad
NIN HABARI DHASHAY HAL MA SEEGI WAAYO

Nin iyo afadiisii baa galab iyagoo xaabo guranaya adduunyada dhibaatooyin-keeda ka sheekaystay. "Waxaas oo dhanba hooyadeen Xaawaa inoo geysatay", ayuu ninkii afadiisii ku yidhi. Afadii intay xanaaqday ayay ninkeedii ku tidhi, "Waar sitaadka iska daa waligiin wixii xunba Xaawaa leh waad odhan jirteen e." "Naa dhegeyso cilmi baan ku siinaaye Eebbeheen wuxuu markii hore labadeennii waalid, Xaawa iyo Aadan ku abuuray Jannada gudaheeda. Halkas baa wax walba ka heleysaane iska jooga, hase ahaatee, geedkaa ha u dhawaanina. Haddii aad geedkaa la idiin diidey cuntaan jannada waa la idinka saarayaa oo meel aad ku carcaraaftaan baad idinka iyo ubadkiinnuba ku noolaan doontaan." Buu Ilaahay ku yidhi.

Maalin dambe ayuu shaydaan Xaawa u yimid oo ku yidhi, "Ma og tahay in Aadan naag kale guursanayo?" "Maya markii ay tidhi, ayuu hadalkii ku celiyey oo yidhi: "Haddaad been moodeyso ina keen aan ku tusoba e!" Shaydaankii intuu Xaawo soo kaxeeyey buu gal biyo ah soo dul joojiyey oo hummaaggeedii biyihii ka dhex tusay. Xaawa maba hubsane markiiba hinaasay isla madax martay. Shaydaankii arrintii halkii kumuu dhaafine wuxuu Xaawo ku yidhi, "Haddaad weliba doonto inaad warkeyga hubsato waxaad Aadan ku tidhaahdaa "Geedkan aan cunno, haddii uu diido waxaad ogaan doontaa in warkaygu run yahay."

Xaawa oo masayr la madax go'an baa Aadan markii uu isa soo taagey hadalkii furtay oo ku tidhi, "In aanad dan iyo muraad toona iga lahayn oo aad iga degel doorsatay waan ogahay ee maxaad ila damacday? Xaawa jawaabba ma aanay sugin ee hadalkii bay sii wadatay oo waxay tidhi: "Sow afo kale ilama aad guursan?" Aadan intuu yaabay buu yidhi, "Xaawa waxaad sheegaysaa ma jiraan." "Haddii aad run sheegeyso oo aanad ila guursanayn kaalay oo geedkan cun," ayey ku tidhi. Muddo markii uu diidayey noloshii qoyskuna maalinba maalinta ka dambeysa sii murgeysay ayuu cashadii dambe geedkii cunay, halkas baana jannadii lagaga soo saaray. Sidaas bayna hooyadeen Xaawa ifka dhibaatadiisa inoo la soo doontay."

Sheekadii kolkii ay dhammaysteen ayuu maamul-hayihii magaalada oo sheek-adooda dhegeysanayey iyo askar la socotey dhinac kaga soo wareegeen oo ninkii iyo afadiisii kaxeeyeen. Gurigii Maamulaha inta geeyey ayaa qol wax waliba yaallaan la geeyey. Subaxii waagu markii uu baryey, ayuu duqii magaalada isaga oo gunnud ay shimbiri ku jirto sida qoyskii u yimid oo ku yidhi, "Gurigaas buuxa iskaga nool-aada, waxaad doontaanna cuna, hase yeeshi, gunnuddaas furka ha ka qaadina." Gunnudda waxa la saaray rako aqalka irridiisa u dhow.

Maalmo markii ay nimcadoodii dabbaalanayeen, ayey naagtii is-hayn weydey oo tidhi, "Eeyaa Faarax, horta gunnaddaan meesha lagu af-xidhay ee la yidhi ha taabanina maxaa ku jira? Naa wax kastaba ha ku jireene adigu ha innagu taataaban ee innaga daa." Dhowr maalmood markii ay is-adkesay, odaygiina in ay gunnadda furto u diiday ayey cashadii dambe tidhi, "Allaylehe waa in aan bal waxa meesha ku jira eegaa." Kolkii intay sare kacday bay gunnaddii soo qaadday oo daboolkii ka dhufatay. Markii ay is-tidhi eegba waxa kaga soo boodey shimbir inay mar uun meesha ka baxdo Ilaahay ka tuugaysay. Intay si xun u naxday ayey naagtii gunnaddii tuurtay oo tidhi, "Alla hoogey ee waa maxay belada meesha ku jirta?!!" Shimbirtii kolkiiba way iska duushay.

Dharaar dambe ayuu ninkii reerka gûriga siiyey qoyskii soo boodday. Bariidadii markii laga qaaday ayuu gunnaddii soo qaaday oo daboolkii ka qaaday, saa way madhan tahay oo shimbiurtii meesha kuma jirto. Qoyskii is-qabay intuu ku jeestay buu ku yidhi, "Wixii aad Xaawa iyo Aadan ku canaananeyseen baad idinkii laftiinnu

ku kacdeen, waxa laydiin yidhi, gurigaas barwaaqadu hoos jiifto sidii aad doont-aanba ugu nimceysta, gunnaddase ha furina, hase yeeshie, waad yeeli weydeen. Imminkana orda oo xaabadiinnii ku noqda.”

L a y l i s :

1. Sheeg waxyaabaha ka dhexeeya afadii ninka sheekadan ku jiray iyo hooyadeen Xaawo.
2. Waa maxay xidhiidhka fal-ahaaneed ee ka dhexeeya ninka sheekadan ku jira iyo aabbaheen Aadan?
3. Maamulaha muran ma kaga dhaadhicin kari lahaa qoyska inaan Xaawo dambi lahayn ee waxay ku kacday dhalasho ahayd?
4. Si faahfaahsan uga sheekhee dulucda sheekadan.

CURIS:

“Inta aadan falin ka fiirso”.

Maahmaahdan cinwaan u qaado, kana qor sheeko aan ka yarayn soddon sadar.

**CASHARKA 5aad
TACLIINTA (HEES)**

Heestan waxa tirihey Ciise Maxamuud Faarax oo Degmada Laasqoray ku dhas-hay sannadkii 1947kii. Heestu waxay isu qiyaasaysaa ummadaha heerka sare ka gaadhey tacliinta ee ka dhaxlay horumarka iyo barwaqaqada iyo kuwa aan weli aqoon la'aan awgeed, khayraadkii dhulkooda ku aasnaa la soo bixin ee gaajada, cudurka iyo dar-xumada la baaba'aya.

1. *Kuwa tuuray saaruuq*
Turuqoodu buuxsamay
Taxtaaxshey dunidii
Ku tuntoo ku tacadiyey
Kii taag darraa iyo
2. *Kuwa tabaalo iyo tows*
Jahli weli la tiicaya
Taaftaaftay gaajadu
Ayaa tacabka nolosha
Midba taag la joogaa
3. *Sida ay ku timidna*
Aan adiin tilmaamee
Tacliintooda weeyaan
Tubta lagu tanaadee
Lagu taabbo-qaaddee
Tabaalada adduunyada
Wax laga tusmaystaa
Bal tacliinta weeyaan
4. *Taag-yare aboorkuba*
Taalluu u taagaa
Ubadkiisa ku tiishaa
Yeynaan u kala tegin.
5. *Kuwa taabay dhuuntii*
Ay tigaaddu tuullayd
Tiil-tiil barwaaqadu
Kuwa tarmo ku taagsaday
Tubba tii habboonayd
Iyo kuwa aan tiigsannoo
Tooyan waayey dalaggiyo
Tusmo habaabay tamartood
Timirtii dhulkoodoo
Ayaa tacabka nolosha
Midba taag ka joogaa
Sida ay ku timina
Aan idiin tilmaamee
Tacliintooda weeyaan
Tubta lagu tanaadee
Lagu taabbo-qaaddee
Tabaalada adduunyada
Wax lagaga tusmaystaa
Bal tacliinta weeyaan.

*Taag-yare aboorkuba
Taalluu u taagaan
Ubadkiisa ku tiirshaa
Yeynaan u kala tegin.*

Weydiimo:

1. Heerarka kala duwan ama kala sarreeya ee ay ummadaha tanaaday iyo kuwa tabaalaysan ku kala nool yihiiin ma dhismaha Juqraafiga ee dhulka aaya u sabab ah? Waayo?
2. Maxaa bani'aadamigu nolol siman ugu wada noolaan waayey?
3. Dad badan oo la isu geeyo aaya keena isbeddel dhaqan-dhaqaale oo dhinac kasta ah.

CASHARKA 6aad
BOOQASHO CILMI-KORODHSI (I)

Bare Suleymaan, wuxuu xiisad Juqraafi ah u dhigayey fasalka siddeedaad ee Dugsiga Dhexe ee Qardho, markii uu adeegaha Xafiiska Maamulaha Dugsigu warqad-guddoonka waxbarashada ee Gobolka Bari ka timid u dhiibay. Warqaddii intuu jeebka ku ritay ayuu xisaddiisii ma hakine cagta ka waday. Dawankii markii ay jalawdiisii yeedhay ayuu Suleymaan qolkii Macallimiinta tegey oo warqaddii degdeg u furay. Qoraalka warqaddu wuxuu ahaa sidatan:

“Waxa la gartay in aad ardeyda fasalka siddeedaad dhigata ee magaalada Ceerigaabo iyo agagaarkeeda booqasho cilmi-korodhsi ku geysos.”

Suleymaan degdeg cagidiiba ardaydii u kulmiyey, wuxuuna u sheegay in ay subaxda Axadda iyaga oo saabaankoodii gacanta ku sita dugsiga fagaarihiisa diyaar ku noqdaan. Maalintii lagu ballamay sagaalkii subaxnimo, ayuu baabuurkii ardayda siday dhaqaajiye Culus Qardho kaga ambabaxay.

Ardayda raynrayn iyo riyaaq baa korkooda iyo kalkoodaba ku dheehnaa, waalidkii, maamulihii iyo macallimiimtii dugsiga intuba, waxay iyaga oo waano iyo duco socdaalka ku sagootiyaya tubnaayeen jidka labadiisa dhinac. “Jidku toobiye, qoraxdu dallaallimo, dadku aabbo iyo hooyo,” ayeysa islaan laba wiil ardayda ku lahayd iyada oo kor u dhawaaqeysa baabuurka ka daba tuureysay.

Suudiga Nugaasha iyo sammadda soolka waxa ay maalintii oo dhan midba mid u tebiyaba casar gaaban markii cadceeddu joogtay ayuu barihi baabuurkii joojiyey oo ardaydii ku yiri, “Waxaan hadda gallay soohdintii Juqraafiga ee Ceerigaabo. Haddii aad casharradii cimilada dalkeenna aad u xasuusan tiihin, waxaan filayaa in aad dharkii dhaxanta goor hore diyaarsateen.” Salaadda makhrrib markii foodda laga qaaday ayuu wadihii joojiyaha cagta saaray. Gacmo iyo laab furan waxa martida ku soo dhaweehey ardaydii, macallimiintii iyo maamulkii waxbarashada ee Gobolka Sanaag Maxamed-yare oo ardayda martida ka mid ahaa baa markii cashadii kaddib khudbado la is-weydaarsaday isla taagay oo macallin reer Ceerigaabo ahaa ku yiri, “Macallin, maxaa Gobolka Sanaag loogu bixiyey?”

“Fariid, sidaad idinkuba berrito indhihiinna ku arki doontaan, waxa Gobolka dhinaca Waqooyi kaga dherersan silsilad buuro ah. Gobolka intiisa badanina waa dhul bannaan oo buuraha dhinaca Koonfureed ka dhaca. Haddaba, dhulka sidaas oo kale u bannaan ee buuraha ama taagagga sintooda dhaca ayaa af-Soomaaliiga lagu yiraahdaa Sanaag.” “Hurdada waxa la idiinkugu talo galay hoyga Dayaxa ee baabuurka fuula,” ayuu Suleymaan ardaydiisii markii cashadii dhammaatay ku yidhi. Degdeg bay iyaga oo dhaxan la wada beer-dhaqaajinaya, sidii ido roob hayo baabuurka sagxaddiisii gorodda is-gashadeen, waxa goonyaha ka xigana haba yaraatee aanay dhugan.

Aroortii markii la quraacdyaayaa dugsiga agagaarihiisii dal barasho loogu dareeray. Gadhwadeen waxa u raacay koox ardaydii reer Dayaxa ah iyo barahoodii. Dugsiga xaydaankiisa intii aanay ka bixin ayuu Bare Cabdullaahi oo reer Dayaxa ahaa tilmaamahan abuurka dhulka iyo dugsiga agagaarkiisa ka bixiyey. “Dugsigu wuxuu ku yaal dhul batal ah oo toddoba mayl oo wareeg ah bedkiisu tahay. Sidaad idinkuba u jeedaaan, waxa afarta jahaba inakaga soo deyran buuro dhaadheer. Geesta Waqooyi waxa innagaga toosan Surrad oo ay figteetu bogcadda dalkeenna ugu joog dheer tahay. Galbeedkana waxaa innaga kulaaleysa Siraadley oo iyaduna Surrad dhererka ku xigta. Dugsigu wuxuu kaabiga ku hayaa tog durdur ah oo gu’ iyo jiilaal toona biyo gabin. Togtu waxa uu ka koobmaa laba laagood oo sidaad idinkuba arki doontaan meesha ceelka biyuhu ka dhisan yahay iskaga darmada. Laagta geesta

Waqooyi ka timaadda biyaheedu waa macaan calcalyo ah, tan dhinaca Bari ka timaaddana waa qadhaadh xaraq ah.

Isku daranka labadooda waxaa ka dhasha biyo wiyeer ah oo cabbista iyo beer ku falashadaba loo saantay.

Weydiimo:

1. Muxuu Bare Suleymaan warqadda markii loo dhiibayba u furan waayey?
2. Maxaa Bare Suleymaan loogu doortay in uu isagu ardayda booqashada tegeysa hoggaamiyo?
3. Maxaa booqashada ardayda Daalo loogu dooray ee meel kale loo geyn waayey?
4. Maxay markii ay Ceerigaabo u soo dhowaayeen dhar dheeraad ah u huwadeen?
5. Gobolka ay tageen maxaa Sanaag loogu bixiyey?
6. Ardaydu markii ay Dayaxa ku sii socdeen, maxay dhulka u daawan waayeen?
7. Wax ka sheeg waxyaalihii la yaabka lahaa ee ay Dayaxa ku arkeen.
8. Casharka aad u akhri, dabadeedna isku day in aad garato dhinaca ay Dayaxa Ceerigaabo ka xigto.
1. Adiga oo casharka sida ay ugu jiraan raacaya ereyadan macnahooda qor:
Fagaaraha, dhqaajiye, soohdinta, goonyaha, gadh-wadeen, xaydaan, batal.
2. Ereyada isku lammaan ee soo socda xarafka X ku hor qor haddii ay isku macne yihiin, haddii kale Y ku hor qor.

Tusaale:

1. Marmor = had iyo jeer.

2. Hoo = qaado.

Cagta ka wad = cagta u dhig.

Xaraq = qadhaadh.

Sammaad = suudi.

Cagidiiba = muddo kaddib.

Sagxadda = gunta.

Xareed = wiyeer.

Jebi = dhiib.

Sagooti = ambabixin.

Saantay = ammaanay.

Madi = gabno.

Laag = laagta. Iliisha ama lugta biyo-mareenka ah. Daadku marka wuxuu ka samaysmaa laago badan - markay isku wada darmaanna waxay sameeyaan tog.

Laag = lagga. Jarka = haadaanta.

Waxa jira ereyo badan oo isku dhigma ah, hase ahaatee, kala dhawaaq iyo macne ah. Adiga oo tusaalah kor ku yaal la kaashanaya keen tobani erey oo laba waliba isku dhigmo, kala dhihid iyo macne yihiin. Mid kastaba qodob raaci, dabadeedna sharax.

CASHARKA 7aad
D A A L O (II)

Subaxdii dambe libdhadu markii ay big soo tidhi, ayaa martidii quraac loo wacay. Baabuurkii oo heensihiisii u dhan yahay wuxuu isagu roogey jikada horteeda. Safraddii inta degdeg loo jebiyey ayaa tii Eebbe lagaga fulay. Dhawr arday oo reer Dayaxa ahay baa dal-yaqaannimo saaxiibbadoodii cusbaa u sii raacay. Jidka Ceerigaabo iyo Dayaxa u dhexeeyaa wuxuu ahay toobiye siman oo aan korandallooyin baabuurka karaar jebiya lahayn.

Ammintu waxay ahayd barqo, hawaduna waxay ahayd kaad aan kul iyo qabow toona lagaga caban. Ardaydu waxay, sidaas darteed, ku foogneyd daawashada degaanka. Goonyaha waxay ka milicsanayeen beero badar iyo kuwo khudaareed oo waddada hareeraheeda ku teedsanaa. Magaalada Ceerigaabo markii laga shaahay, ayuu baabuurkii waqooyi afka saaray. Sacab, or, iyo heeso ayaa lagu ambabaxay. Socodku sidii uu toos ugu tamuumsanaa ayuun buu wadihii mar qudh ah shukaantii midig u dhiftay. "Waar gudaha soo wada gala, dhinacyadana ha qabsanina, ayaanay dhirtu idin la hadhine", ayuu wiil reer Dayaxa ahay ardaydii ku yiri. Markiiba jidka ballaciisii baa inta uu soo koobmay gaadhiga labadiisii shaag ku soo ururay. Baabuurku wuxuu dhex jibaaxayey kayn jiq ah oo boqollaal geed oo kala hayb ah isugu dhafnayd. Hiririgt baabuurka dhinacyadiisa ka baxaysay waxaa la mooday in saamo la jiidayo. Cabbaar markii ay socdeen, ayuu "tabeelle" far waaweyn ku xardhani, "**KU SOO DHAWOOW RUGTA DAALO**", socotadii ugu baaqay. Daawashadii rugta dalxiiska waqtii dheer laguma lumin, maxaa yeelay, meesha nafteeda hadhimadu maalintaas martida uga bislayd.

"Xawliga dhin, waxaad ku dhowdahay haadaantii halista ahayd ee", tabbeellihi labaad baa digniintaas cabbaar markii la socday wadihii wajiga ka saaray. "Waar waa maxay haadaanta halista ah ee laga digayaa?" Maxamed-yare, arday reer Dayaxa ahay weydiiyey. "Waa laaggii Daalood ee aynu daawashada ugu soconnay." Laaggii markii ay is-dul taageen qof waliba wixii isaga yaab geliyey buu isha gaar ahaan ula raacay, hase yeeshi, daawashadu guud ahaan waxay ahayd mid indhaha dadka soo wada jiidatay. Indhuuhu waxay la ash-qaraareen muuqaal yaab leh oo ay dabeeecaddu dhismaha meesha gaar ahaan u siisey. Buurta gosheeda waxaa daboolay ay cagaaran oo aan sideedaba gu' iyo jiilaal midab guurin. Laagga markii ay indhaha ka laliyeen, waxaa araggoodu ku dhacay daruur dalalawsinka heehaabeysay oo intay muggeed biyo gelisay curasho markaa u darbatay. Daruurtu ardayda xiiso gaar ah bay u lahayd, maxaa yeelay, weligood daruur midey kor u eegaan mooyaane hoos uma aanay qorraansan. Muddo gaaban kaddibna daad baa illilaha buurta oo dhan isku shubay, biyo qabatin oo dhanna xareed baa ceegaagsatay. Bilicda ka alkuman-tay kulanka cagaarka dhirta, widhwidhka xareedda, dugulka dhagaxa madowga gosha iyo iftiinka fallaadhaha cadceedda, waxa qurux iyo ilwaad dheeraad ah ku sii kordhiyey, muuqaalka hirka badda oo ili-qabatay durugsan humaaggiisa ka hireeyey.

L a y l i s :

Weydiimo:

1. Maxaa looga jeedaa jidku waa toobiye?
2. Maxay ardayda ugu suuro gashay in ay jidka Ceerigaabo iyo Dayaxo u dhexeeyaa si fiican u daawadaan?
3. Casharka gudihiisa ma ka garan kartaa iahada ay Daalo Ceerigaabo ka xigto?

4. Markii baabuurku midig u leexday muxuu ardaygu saaxiibbadii gudaha soo wada gala u yidhi?
5. Maxaa jidka baabuurku marayey soo koobay?
6. Maxaa wadaha xawliga dhin loo yidhi, markii ay rugta dalxiiska ka tageen?
7. Maxaa ka mid ahaa waxyaalihii ay ardaydu la yaabtay?
8. Maxay ardaydu daruurta ula sii yaabtay?

Baro ereyadan soo socda:

Libdho, heense, roogey, safrad, korandaalli, kaad, fogaan, milicsi, tamuumsan, jibaax, hiririg, haadaan, ash-qaraar, dalalowsiin, gosha.

C u r i s :

Ka soo qaad adiga oo meel kuu cusub booqasho ku tegey. Sifee waxyaalaha ku yaab geliyey ee aad aragtay.

**CASHARKA 8aad
BUURTA RABSHIGA (III)**

Daawashadii markii ay dhammaatay ayuu Macallin Suleymaan ardaydiisii kul-miyey oo ku yidhi, "Bare Cabdullaahi oo Dayaxa Juqraafiga ka dhigaya cashar kooban Daalo innaga siinaya ee aan si fiican u dhegeysanno." Cabdullaahi wuxuu hadalkiisii ku bilaabay:

"Halkan aad maanta joogtaan waa Daalo oo aad wax badan casharrada Juqraafiga ku dhigateen. Dalkeenna marka dhul quruxdii la soo qaado, waxa ay tidhaahdaa cid igu soo dara. Barwaako haddii laga hadlo waa meesha Soomaaliya ugu roob hel badan. Raaxaysi iyo dalxiis haddii la soo hadal qaadona rugta la jantaa waa Daalo. Gu' iyo Jiilaal geedkeeda caleentiisu kama engegto, baarkiisana man iyo ubax kama dhacaan. Daalo shan kun oo fuudh bay qiyaastii seemanaanta badda ka sarreysaa. Soddon mayl oo keli ah bay Maydh oo Badda Cas xelligeeda ku taal Koonfur ka xigta. Dhirta faraha badan ee aad u jeeddaan waxa ka mid ah geedka dayibka la yidhaahdo oo looxa laga sameeyo. Badda xelligeeda waxa inooga muuqata Maydh oo magaal-ooyinka dalkeenna ugu faca weyn leh ka mid ah. Geesta galbeed haddii aan u jeesanno, waxa ay indhaheennu ku dhacayaan Buurta Surrad figteedii oo ah barta dhulkeenna ugu joog dheer. Sidaas darteed, waxa aynu mar ka wada il-sugaynaa bogcadda dhulkeenna ugu joog dheer iyo tan ugu joog hooseysa".

Macallinkii markii uu sharaxii gaabnaa dhammeeyey, ayuu Maxamed-yare farta taagey oo yidhi, "Macallin, waa maxay bidhaanta weyn ee badda dhexdeeda ka muuqataa?" "Fariid, waad mahadsan tahay, Maxamed, waxa aad i xusuusisay meel qiimo weyn dhismaha Juqraafiga iyo dhaqaalahaa dalkeenna labadada ku leh. Bidhaantaa badda dhexdeeda inooga muuqataa waa buurta loo yaqaan "Buurtii Rabshiga." Rabshigu magac ahaan waa xaarka shimbiraha. Waxa jirta in ay shimbiruhu qaarkood sannadkiiba mar degaan geddistaan ama dal doorsadaan. Sababta dal-doorsigu waxa ay badanaaba la xidhiidhtaa ged-geddoonka cimilada. Shimbirahaas kolka ay degaan doorsanayaan waxa ay isaga gudbaan qaarad ilaa qaarad. Hayaankoodu had iyo jeer waa toos mana geeddi habaabaan. Shimbirahaas nooc ka mid ah ayaa haddaba dalkeenna u soo degaan raaca; waxayna hoy ka dhigtaan buurtaas aynu hadda hadal hayno. Muddada halkaas ay deggan yihiin oo dhawr bilood sannadkiiba ah, waxa ay ku tuumiyaan boqollaal tan oo xaar ah. Saalada shimbiraha ayaa Rabshi lagu magacaabaa. Buurta Rabshigu dhir ma laha ee waa dhagax nabaad guuray oo amlis ah. Rabshigu aad buu qaali u yahay, waxaana sannad kasta innaga soo gala lacag culus. Rabshiga waxa lagu nafaqeyyaa ciidda. Sida lagu cilmi leeyahay dhirtu waxa ay cuntadeeda qaarkeed ka heshaa ciidda. Si haddaba, ciiddu nafaqo dhirta u siiso, waa in carrada lafteeda nuxur la siyyaa. Waxyaalaha haddaba, nafaqaynta carrada loo ammaanay, waxa ka mid ah saalada xayawaanka. Rabshiga waxa innaga gata waddammo qalaad, wuxuuna dhaqaalaheenna kaga jiraa kaalin weyn." Qadadii waxa maalintii lagu cunay Rugta Dalxiiska Daalo. Kaddibna waxa socdaalkii u soo dheelmaday Ceerigaabo markii maalin xiiso iyo xammaasadi ku dheehnaayeen Daalo lagu qabtay.

L a y l i s :

1. Maxaa Daalo loogu tilmaamay;
 - a) Meesha dalka ugu qurux badan?
 - t) Meesha dalka ugu barwaako badan?
2. Ardaydu aad bay galabtii ay Daalo ka soo carraabeen u dhaxamoodien? Waayo?

3. Haddii aad adiga oo Daalo jooga Koonfur u jeesato.
 - b) Dhankee bay Maydh kaa xigtaa?
 - t) Dhankee bay Surrad kaa xigtaa?
4. Waa maxay Rabshigu?
5. Maxay shimbiraha qaarkood u dal-doorsadaan?
6. Maxaa looga jeedaa “Hayaanku had iyo jeer waa toos mana geeddi habaabaan?”
7. Sidee bay shimbiraha dal-doorsadkaa dhaqaalaheenna wax uga taraan?
8. Muxuu Rabshigu taraa?

**CASHARKA 9aad
CAQLIGII WANAGGSAN (Hees)**

Heestan oo ah tilmaan ku xeel dheer tusaaleynta waxtarka maskaxda fiican, waxa curiyey abwaanka caanka ah ee Xasan Sheekh Muumin, abwaanku wuxuu farta inoogu fiiqayaa in qarada weyn ee aan fiirada lahayn laga fiican yahay:

*Gorayadu ilmaheeda,
Aroori bay dhigtaayoo
Aboodigu ku laayaa,
Shimbirtuna aroosay
Ilaxidhoo amaana bay
Ubadkeeda seexisaa.*

★ ★ ★ ★ ★

*Kala awran labaduye
Edebtio aqoontiyo
Asluubtay isku dhaafeen
Caqligii wanaagsani
Itaal in uu ka roon yahay
Bal eegoo u fiirsada.*

★ ★ ★ ★ ★

*Ilka weynoo maroodigu
Araduu mirtaa buu
Cadawgu ku ugaadhaa
Aboorkuna dundumadaan
Aragnay buu dhistaayoo
Naftisa ku ilaashaa.*

★ ★ ★ ★ ★

*Kala awran labaduye
Edebtio aqoontiyo
Asluubtay isku dhaafeen
Caqligii wanaagsani
Itaal in uu ka roon yahay
Bal eegoo u fiirsadaa.
Ma og tahay Sagaaradu
Awaarahay qoddaayoo
Saaladeeda ku aastaa
Libaaxuna ma asturee
Hilimaduu ka arooruu
Digadiisa ku aslaa.*

★ ★ ★ ★ ★

*Kala awran labaduye
Edebtio aqoontiyo
Asluubtay isku dhaafeen
Caqligii wanaagsani
Itaal in uu ka roon yahay
Bal eegoo u fiirsada.*

L a y l i s :

1. Muxuu abwaanku goroyada iyo shimbirta isu garab dhigay?
2. Muxuu ku ammaanayaa sagaarada?
3. Maxay ku kala duwan yihin Maroodiga iyo Aboorku? Sidee bay u kala caqli roon yihin?
4. Sidee bay xeeshii fiicnayd xooggii weynaa u dhaافتay?

CASHARAKA 10aad
SILSILADDA XAYDHA

1941kii kolkii dagaalkii labaad ee adduunku socday, Soomaalida gaadiidkeedu wuxuu ahaa gammaanka iyo awrta. Xilligaa ayaa socoto, awri u shixmadan tahay ka ambabaxday magaalada Burco. Socotadaasi waxa ay ahayd rag reerahoodii oo markaa bannaanada loo yaqaanno Xaguuga yiilley u soo safray. Raggu waxa ay isugu jireen in reer ahaan isugu sii dhoweyd iyo in aan waxba ka fogueen xididse ay ahaayeen. Markii Burco laga soo ambaxayey, jiscinkiina badankiisii la soo iibsaday ayaa Xirsi Cali Buraale (Xirsi-Caamir) lagu yidhi, "Xirsiyow adiga ayaa awr caddaysimo ahi ku xidhiidhsan yahay ee orod oo subag aynu ku sii jid-marno inoo soo iibi." Xilligaa subag rag cuno amaba sahay u qaato waxa ugu habboonaa ka loo yaqaanno Dhuuxa. Xirsi-Caamir baa soo iibiyey subag lagu ilaaqay markii dambe, xaydhna laguba sheegay.

Kolkii reerihiiba lagu soo dhawaaday, subaggiina lagu soo jid-maray ayaa Weerar Cali Geelle ku eedeeyey Xirsi-Caamir in uu subag xun ragga u soo iibiyey, midhkaas oo gaar ahaan meel ka-dhac ku ahaa nimankii ay xididka ahaayeen. Weerar halkii buu ka mariyey tix markii dambe ka gar-naqeedii ku ekaaday afarta gees ee Gobollada Waqooyi iyo Hawdba. Arrintii waxa ay gaadhey heer nin wax is-taawiyey oo geyigaa joogeyba isku dayey in bal tarkii kaga gar-noqo. Sidaa darteed, baa gabaygii u tafay, kulana baxay "**SILSILADDII XAYDHA**", taas oo hadal-haynteedii la dhigi waayey. Bal haddaba, shantoodii tixood ee ugu horreeyey waa kuwan ee eeg gar-naqsiga meeshaa ka dhacay:

HADASHO WAA CEEB (Weerar Cali Geelle)

1. *Xirsi-Caamirow layna hiif, laguna haaraanye*
2. *Allay lehe habaar baad qabtaa, waana la hubaaye*
3. *Rag hadduu hor fula kaa dhigtoo, hibo laguu yeelo*
4. *Waa loo hagaajaa anfaca, hadasho waa ceebe*
5. *Rag hablaha la kala guursadiyo, hurinta reer Aadan*
6. *In aad la hor martaa may ekeen, waxaan habboonayne*
7. *Hor llaahay soor wacan adaan, noogu hawl gelin e*
8. *Hilibka iyo maakhirba waa, heli karayseen e*
9. *Meeshaan hannaan gobannimiyo, hadiyad eegaayey*
10. *Haf miyaad la tiri xaydh sidaad, haan ku dhayanayso?*

Weydiimo:

- Si fiican u akhri tixdan kana jawaab su'aalahsan soo socda:
1. Muxuu uga jeedaa Weerar meeriska 1aad?
 2. Waa ayo cidda ay kala sheegayaan labada eray ee kala ah "Layna iyo Laguna"? Muxuu u kala reebay dadka?
 3. Waa maxay hibada Xirsi loo yeelay?
 4. Maxay tahay sababta Weerar u magacaabay ragga hablaha la kala guursado?
 5. Bal sii yara faahfaahi waxa Weerar sheeganayo in uu filaayey iyo waxa uu la kulmay?
 6. Waa maxay eedda Xirsi dusha laga saaray?

CASHARAKA 11aad
HUF IYO BEEN Xirsi Cali Buraale (Xirsi-Caamir)

1. Hadalkaad i tidhi Weerarow, waa huf iyo been e
2. Adiguba habeenaad fadhidey, heygi tuulada e
3. Haydaaradiyo waa ogeyd, hilinkii dheeraaye
4. Hayin iyo markaad subag heshaan, hawd ku soo mariyey
5. Aad laba gadiid ka hirqataad, honono'aysaaye
6. Hareeraha ka leefkii markay, gacantu haarowday
7. Waatay fartii hilib-dalqaha, kaa harraatiday e
8. Nin wixii hunguriisa maray, hifay waa qadaf e
9. Hareer buu isaga weeciyaa, waxan habboonayn e
10. Haddii uu hoseeg yahay maxaad, ugaga hakoon weydey.

Weydiimo:

Ka bogo akhriska tixdan, dabadeedna ka jawaab su'aalaha.

1. Xirsi-Caamir, wixii lagu eedeeyey ma qaatay, mise waa duudsiyey?
2. Waa maxay haydaaradda Xirsi sheegayaa?
3. Sida Xirsi sheeganayo, muxuu Weerar ka celiyey samo-falkii loo galay?
4. Meeriska 6aad iyo kan 7aad, muxuu Xirsi uga dan leeyahay?
5. Ma ku raacsan tahay Xirsi macnaha meeriska 8aad?
6. Muxuu Xirsi ku gudbay eeddii la saaray?

SILSILADDII XAYDHA
MAQAL ISLAAMKII Maxamed Nuur Abokor (Huube)

1. Rag baa gabayga moorada ka daya, Maxamed Xaashow e
2. Malluugta iyo waa kala tagaan, minan qalloocaad e
3. Markaan anigu meel kaga dhacaa, murame joogaaye
4. Rag la miidhay mageyno iyo xidid, mudane saad caatay
5. Oo kala mijilay sahay intuu, maalka kala qaybshay
6. Maskabkii ka soo hadhay hadduu, midigtu kuu saaray
7. Kol haddaad magaaladana fadhidey, manina dhiibeysey
8. Oo lacagtlu waa madhan ogtee, midigtu kuu buuxday
9. Miid dhuuxa baa laga helaa, maalin iyo layle
10. Maakhir lo'aad baa kun daas, lagaga miisaaye
11. Muraad noolba waa laga helaa, moodka kii culus e
12. Intuu subaggii ka muunad dhacay, maqal Islaamkiiye
13. Muslax Caamirow kuma gar-naqo, maliyo been-been e
14. Muddaahanadu waa waxa kharribey, madaxda reeraaye
15. Haddii xaajadii muran ka dhaco, la igu soo meershoo
16. Masheexaanna hadalkii ku jaban, kuma mureecsheen e
17. Milmilla ha u dhashee inan dulmiyo, maanka kuma hayn e
18. Hadba moosinkay taagantaan, kaga majiiraaye
19. Inaan adiga kula meel ahaad, muhatay dhawr jeer e
20. Mar baa garowga naaguhu miraan, magas ahaadaaye
21. Abtirsiiyo meel uma hayo e, hay miliilicin e
22. Hadduu geelu waa maal jinni e, meel fog naga aado
23. Uus miirka kama maarannoo, waa mitibinaaye
24. Waw madaaddic ruuxii dib jirey, madax ugaadheed e
25. Haddii Weerar hadalkuu marsaday, maraq u soo joojo

CASHARKA 13aad
SILSILADDII XAYDHA
XAAJADAAD GOYSAY KELIGAA (Diiriye X. Guuleed Warsame)

1. *Guddi nin ah shareecaddaba waa, lagala giigaaye*
2. *Gartaad Maxamed Nuurow naqdee, uunka wada gaadhey*
3. *Gaashaamaday noogu timi, galab carrawtiin e*
4. *Dayuuraadka guuxaya iyo, gaadhiyaa siday e*
5. *Gug baa laysku yidhi, xaa jadaad, goysay keligaaye*
6. *Haddiise hadalka lama guud maro e, odayo loo geeyey*
7. *Guntii waxa ah Huubow inaad, gawdhis leedahay e*
8. *Ninkii galaxsanaa baa ku helay, ee gedeyn jirey e*
9. *Geed buu ku saara kolkuu, kuu gol leeyahay e*
10. *Kolka cirirku kugu geeddi yahay, layska garan waayey*
11. *Qunbi xaydha laga soo gingimay, ee la kala goostay*
12. *Ninna soo gad kii kalena waa kii guddoonsaday e*
13. *Waa tii guntiga loo furtee, laysku gaabsaday e*
14. *Maxaad Caamir ugu geeddi tahay, saw ku guban maysid?*

Weydiimo:

Si fiican uga bogo akhriska tixdan iyana gar-naqa ah, dabadeedna si buuxda uga jawaab su'aalaha kugu soo maqan:

1. Meeriska ugu horreeya waa maxay ujeeddada Diiriye ka leeyahay?
2. Gartii Huube naqay siday Diiriye ku soo gaadhey?
3. Muxuu Diiriye ku gawdhiyey Maxamed Nuur?
4. Waa kuma ninka galaxsan ee Diiriye sheegayaa?
5. Waa maxay go'aanka Diiriye? Yuuse gartii garab ku siiyey?

CASHARKA 14aad
X U J O

Nin Boqor ah ayaa inta uu aqal weyn dhisay, isugu yeedhay dhammaan wax allaale wixii faaliye iyo kuhaan ahaa. Markaas baa waxa uu ku yidhi: "Nin walba waxa laga rabaa in burhaantiisa ka tijaabiyo oo uu ka warramo waxa innagu soo fool leh sannadka innagu soo aaddan. Waxa uu sheego haddii la arko waxa aan siinaynaa lacag badan, haddiise ay been noqoto, kurka ayaan ka goynayaa."

Nin faaliye ahaa baa hadalkii qabsaday oo yidhi: "Boqorow, arrini waa kugu booddey ama kugu bariday. Haddaba, arrintan imminka lagama warrami karo ee na sii muddo." Boqorkii baa muddo saddex maalmood ahayd u qabtay.

Kolkaas bay talo ku caddaatay kuhaannadii. Markii nin waliba wixii uu yiiji dersay ee uu wax uu Boqorka la hortago ka waayey, ayuu naftiisii la baxsaday, si aan loo dilin. Ninkii faaliyaha ahaa oo meel uu qabto garan la' baa isaga oo geed hoostii ku faalinayey, abeeso aragtay.

Abeesadii baa ku tidhi: "Waar haddaan xujadii la idiin diray kuu sheego, maxaad i siin?"

Faaliyihii oo yaabban baa yidhi: "Miyaad ogeyd?"

Abeesadii baa u celisay: "Waan ka war-qabaa."

Faaliyihii: "Wixii la i siiyo, saddex dalool oo laba dalool baan ku siin".

Abeesadii: "Waxa aad Boqorka ku tidhaahdaa, sannadkan waxa ay noqonaysaa abaar ee waxba ha iska bixin, waxna kaydso."

Faaliyihii baa Boqorkii u tegay oo ku yidhi: "Boqorow, wax sii kaydso sannadkan abaar baa innagu soo fool lehe, waxbana ha iska bixin."

Boqorkii: "Waar ma iska hubtaa?"

Faaliyihii (oo ka shakisan warkii abeesada): "Waa sidii laga arki jirey faalka."

Boqorkii: "Yaan lagaa waayin."

Ninkii faaliyaha ahaa oo arrintii ku mudan tahay oo is leh maanta uun baad u socotay, ayay abaartii dhacday oo warkiisii meel maray, lana runsaday. Boqorkii baa inta uu u yeedhay kiish weyn oo lacag ah siiyey, wax garadnimadiisana aqoonsaday. Kolkaas buu kohaannadii kale ka soo dhoweystay. Faaliyihii se ballantii uu abeesada u qaaday ma rumayn, waxna kama siin wixii abaalgudka uu u helay. Boqorkii baa mar labaad ku yidhi: "Bal sannadkan soo socdana soo warran." Ninkii baa talo ku ballaad-hatay. "Maantana xaggee baad u ciirsataa, illeyn waadigii abeesadii qadiyey e" ayuu isku ciil-kaambiyey. Isaga oo ka warwareegaya ayay abeesadii aragtay oo u yeedhay.

Iyadii oo aan xaggii ballankiiba wax ka weydiin bay ku tidhi: "Sannadkanina waxa uu noqonayaa sannad colaadeed. Boqorka waxa aad ku tidhaahdaa gurigaaga ha ka soo bixin, aadna isu ilaali." Hadalkii bay sii wadday, "Sannadka ka dambeeyana waa barwaaqo ee ku xolo doono, oo ha illaawin sidii sannadkan." Faaliyihiibaa ku ballanqaaday in aanu illaawi doonin mar dambe, xaggii boqorkana u kacay.

Faaliyihiibaa: "Boqorow laguu warran. Sannadkan Ilaahay ha innagu shar-tiro, hana innaga badbaadiyo."

Boqor: "Oo maxaa dhici doona?"

Faaliyihiibaa: "Sannadkanina waxa uu noqonayaa sannad colaadeed ee waa inaad gurugaaga ka soo bixin, aadna weliba u digtoonaataa isuna ilaalisaa."

Sannadkii baa colaad dillaacdya oo dadkii is-wada laayey, cidina cid bixin weydey. Maalintii dambe ayaa halkuu abeesada wax uga geyn lahaa, isaga oo iska leedeynaya uu arkay iyadii oo hog ka soo jedda. Markaas buu waran uu sitay inta isla kala jiidey ku riddeeyey, si uu madaxa ugaga jaro oo yidhi: "Iyana way na hor joogtaa uun." Hase yeeshi, inta ay ka gabbatay bay godkii dib ugu noqotay. Warankiisii buu dhulka ka goostay oo iska dhaqaaqay. Sannadkii colaadda ahaa markii uu dhammaaday baa boqorkii faaliyihiibaa u yeedhay.

Boqorkii: "Colaaddii dhammaatay ee maxaa ku xiga?"

Faaliyihiibaa: "Boqorow, abaal-gudkii hore wa igu yaraaye waxa aan rabaa in la ii kordhiyo markan."

Boqorkii: "Waa laguu kordhinayaa haddii hadalkaagu waddadii hore raaco, oo run noqdo."

Faaliyihiibaa: "Boqorow, sannadkanina waxa uu noqonayaa sannad barwaaqo ee waa inaad dadka wax siisaa."

Boqorkii: "Bal ha la arko."

Sannadkii baa barwaaqo noqday, dadkiina bash-bash iyo badhaadhe ayuu dhex-mushaaxay. Faaliyihiibaa abaal-gudkii hore mid ka badan baa la siiyey. Boqorkii waxa uu ninkii faaliyaha ahaa ka dhigtay gacan-yare, maamulkiiна wax buu ka siiyey.

Faaliyihiibaa markii uu dagaalkii, abaartii iyo yafyafkii ka reystay, ayuu xusuustay abeesadii oo yidhi: "Abaalka waa la gudaaye waa inaad abeesadii ku noqotaa oo u abaal-guddaa, xaalna siisaa."

Maalintii dambe isagii oo wax sida ayuu godkii ku doontay. "Abeesayahay, laba jeer baan meal kaaga dhacay. Waa mide, wixii aan kuugu ballanqaaday waan oofin waayey. Midda kale, waana kuu gefay, waxaan isku dayey inaan ku dilo, inkasta oo aan taadii Alla ka dhigin. Haddaba, maanta waxa aad rabto ayaan ku siinayaaye wax bal qabso."

Abeesadii: "Waxba maad dhimine mar walba waqtiga ayaan sidaa ahaa. Sannadkii hore ee aad ballankii oofin weyday, waxa ay ahayd sannad abaareed nin walba tiisii cuslaysay. Wixii lagu siiyey carruurtaada ayaad uga maarmi weyday, waayo, isuma ciirsato ayaan dhacday. Sannadkii dhexe ee aad isku dayday dilkaygana, waqtiga ayaan iska colaad ahaa oo ninna nin ma bixinayn. Maantana waad baahi baxday, oo dhulku waa wada barwaaqo. Anna barwaaqada ayaan dhinac kaga jiraa oo waan wanaagsanahay, waxbana kaagama baahniye iska nabad-gal."

Laylis:

1. Abeesadu markii ay u sheegtay wixii labadii sannadood ee dambe ku soo fool lahaa, muxuu faaliyihii ugu sheegi waayey boqorka labadii sannadoodba?
2. Maxaa lagu gartaa qofka munaafaqa ah?
3. Immisa goor buu faaliyihii u gefey abeesadii? Waayo?
4. Dulucda sheekadu waa maxay?
5. Maxaa loogu duur-xulayaa sheekadan?

Maahmaaho:

Maahmaahahan macnahood, sidee baanay sheekadan xidhiidh ula leeyihiin?

1. Sidaan kuugu lisay iigumaad hambeyn.
2. Nin soori kaa qaadday waa nin seefi kaa qaadday.
3. Ballan-darro waa diin-darro.
4. Wax rag kaa galay rako kaa gale.

Ha-xidhaale:

Nin baa gabadh doonay oo ku yidhi: "Waxa aan rabaa inaan ku guursado ee maxaad ka qabtaa?" Gabadhii baa tidhi: "Laba hal haddaad garato uun baad i guursan kartaa."

1. Reerkaaga oo aad ka sadcaalayso sidee baad uga sahay qaadan lahayd?
2. Reerkaaga sidee baad buuxsin uga soo goyn lahayd?

CASHARKA 15aad
HAYAAN

Hayaanku ma meel fog baa
Hillaacu ma beegso baa
Habeenkii socod miyaa
Hadhkii ma ha seexan baa
Waqtigu ma haloosi baa
Ninkii hakadaa baqoolka
Habaaska miyuu dhaxlaa?
Quruumahan hore u guuray
Barwaqaqada haybsanaaya
Intaad higsan layd gadaasha
Hareerta ka raac miyaa?
Hadduu maalku kaa harraado
Harooyinka gee miyaa?
Hurdada ku dan seeg miyaa?
Adduunyada waa hadhkaasi
Hirba hir daba socdaaye
Hankaaga fogee miyaa?
Hawshaadu ku toos miyaa?
“Hubsiino hal baa la siistaa”
Halkii daran baahidaada
Hantidaas u qorshee miyaa
Dantaadu ma haybi baa
Aqoontuna hodan miyaa
Iftiin iyo hibo ku ladhanoo
Indhoolaha haga miyaa?

★ ★ ★ ★

Waxaa cirka lagu hujuumay
Waxaa dhulka lagu hubsaday
Waxaa badahaas hugmaaya
Bidhaansaday guntooda hoose
Waxaa uumiyaan hanuunshey
Waxaa cudurkii halgaadey
Waxaa jahligii haleelay
Waxaa gaajadii hirdiyey
Horseed cilmiyeed miyaa?

★ ★ ★ ★

Dadkaa heegada is-geeyey
Dadkaa haqab-beelka gaadhey
Hub-qaad kaga dayo miyaa?
Ninkaa buurta roobku helay
Gunteeda ka heesayow
Figteedaa nolol habboon.

TILMAAN GUUD

Heesatan waxa curiyey Maxamed Xaashi Dhamac (Gaariye) isaga oo ku tilmaamayey kaalinta cilmigu kaga jiro dhismaha bulshada iyo waajibaadka qofka ka saaran bulshada iyo dalkiisa.

Sharaxa Ereyada:

1. Beegso	: Ku toos,
2. Baqoolka	: Socodka
3. Haybsanayaa	: Ku hamiyayaa
4. Harooyinka	: Waraha
5. Hankaaga	: Himiladaada
6. Heegada	: Halka sare
7. Haqab-beel	: Dhereg
8. Figta	: Dusha

Weydiimo:

1. Toddobada tuduc ee heesta ugu horreyya, waa maxay su'aasha abwaanku is-weydiinayaa?
2. Ayuu ula jeedaa su'aashaas?
3. Soo saartuducyada innagu boorrinaya inaynu ummadaha aayahooda dhisaya la tartanno intii aynu daba gucleyn lahayn.
4. “Adduunyadu waa hadhkaas,
Hirba hir daba socdaa.”
 - b) Suugaan ahaan u sharax tuducyadan.
 - t) Waa maxay hirarka abwaanku sheegayaa?
5. “Hubsiino hal baa la siistaa.”

Waa maahmaah abwaanku soo qaatay, sheeg qiimaha ay ujeeddada heestan u leedahay.
6. Sidee baa cilmigu wax uga taraa:
 - b) Baadhista xiddigaha, badaha hoostooda iyo dhulka uurkiisa?
 - t) Sidee buu cilmigu horumarinta dhaqaalaha wax uga taraa?
7. Waa ayo ninka buuraha hoostooda ka heesayaa?
8. Waa maxay buurta uu sheegayaa?

CASHARKA 16aad
AXMED, SHEEKADII NOLOSHIISA (I)

Waxa aan dhashay gu'gii Dhiigmaydh la odhan jirey. Gu'gaas oo barwaalo balliidhay ah, jiilaalkii ka horreeyey waxa dhacday dhac iyo dhallaamo doox ay Xabashidu dad Soomaaliyeed oo fara badani ku gummaaday. Sababtaas daraad-deed, buuna gu'gu Dhiigmaydh kula baxay.

Aabbahay waxa la odhan jirey Samatar, hooyadeyna Samawada. Wuxaan ila dhashay lix carruur ah oo dhammaantood iga dhalasha horreeyey. Sidaas awgeed, waxa la iigu yeedhi jirey Guri-dambeys. Weli naaskii habartay baan nuugayey markii ay Axmaaradu i agoomaysay. Xoolihii aabbahay, geeli mooyaane intii kale waa la dhaxlay.

Afar sano oo keli ah baan tirsaday subaxdii aan geel hor-weyn ah la qoob-wadaagay oo habar-adhi iyo gurigeed iskaga tegey. Walaalkay Cali oo gaashaan-qaad doob ah, baa geela hormuud u ah. Ayaamihii hore walaalkay tuurta ayuu igu qaadi jirey, gadaalkiise awr caddaysimo ah baan baarka qabsan jirey. Bogga oo madi candho talax ahayd baa ugu yaraan maalintii laba jeer la ii lisi jirey, habeekiina mar. Hashaasi waxa ay ahayd hooyadeydii labaad ilaa iyo haddana hoy ma guuraan ah bay laabtayda ku leedahay.

Saddex sannadood oo xidhiidh ah baa ka soo wareegtay intii aannu hawd meer ahayn oo aanan hooyadey maqal mooyaane muuqeeda il-sarin. Oon waa balaayo ee maalintii dambe ayaanu geeli markii aannu saddex soo dhixinnay ceel keenay. Ceelka darkiisii aniga oo taagan, bay ruux dumarah oo aanan markaas kasaynin inta ay magacaygii iigu yeedhay, haw soo tidhi oo dhunkasho labada dhaban igaga nabtay. Waxa ay ahayd maalintii iigu horreysay ee intii aan garaadka yeeshay qof i dhunkaday.

Waxa tin iyo cidhib i roortay jiririco aanan weligay horey u dareemin! "Hooyo miyaanad i garanay?" ayey intay hadal iigu horreysiisey timir ay marada dacal-keeda ka soo furtay sacabka iigu ridday. Kor markii aan u eegay, waxaan arkay ilmo labadeeda indhood ka soo booddey. Dareenki qalbigeyga tafayey waxa i halmaansi-iyey macaankii timirta, maxaa yeelay, waxay ahayd maalintii timir dhadhamadeed daayoo araggeeda iigu horreysay.

Geeridii aabbahay kaddib, walaalahay oo dhammi aniga iyo Cali mooyaane waxa ay yeesheen guri, hooyadeyna waxa xilkeedii garbaha ka fuulay abtigey Cilmi. Nasiib-darro, maalin maalmaha ka mid ah ayey Xabashadii reerahaygii mar kale cagta marisay, halkaas oo ay abtigay Cilmi iyo walaalahay midkood qudha kaga jartay, xoolahaygiina ku dhacday. Hooyo waxa ay kolkaas dani ka geyn weydey inaan magaalo u dhugaasho oo nolol ka raadsato.

Nolosha geel-jiraha adaygeed nin aan dhadhamin loogama sheekeyn karo, sidaas darteedna, waxay ku rabbaysaa adakkaan iyo hawkarnimo. Sidii aan horeyba u sheegay, geelu waxa uu ah, lameer hebeenba meeshii bur caws ah leh looga xero dhigo. Dhaxanta waligayo hoy kama aannu gelin, roobkuna nama kari jirin. Subaxdii arooryada hore ayaannu kici jirrey, habeekiina caweys-dambeed baannu soo hoyan jirrey. Caano geel oo badanaaba maalintii mar ama laba jeer afka lagu dhufto ayaa noo quud ah. Marka la guuro ama geelu arooro, waxa tuurta la ii saari jirey hadhuub-gaalka iyo maqaarka. Maaweeleada geel-jiruhu waa legdinta iyo ultanka. Kolba laba wiil baa la isu saaraa oo legdama ama ulo la isugu dhiibaa. Maalintii iigi darreyd waxaannu isu baxnay Jaamac oo laba gu' iga weynaa. Afartii jeer ee aannu is-gallay saddex buu dhinaca dhulka ii dhigay, aniguna mar baan iska hoosaysiiyey. Walaalkay arrintaas ma aanay raalli gelin ee inta uu soo kacay afar dhengedood oo dab ka kulul iga gooyey, subaxdaana waa la i qadiyey.

CASHARKA 17aad
AXMED IYO SHEEKADII NOLOSHIISA (II)

Maalin annaga oo geeddi ah, meel hawd ahna marayna, ayaan geelii aniga oo midho guranaya ka hadhay. Midhihi markii aan ka qaraaray, ayaan kobtii ka soo baxay oo dudumo dheer intaan koray, geelii iyo dadkii bidhaan-goobay, hase yeeshi, wax aan dhir ahayn indhahaygu ma qaban. Naxdin iyo argagax baa markiiba i taabtay, dabadeedna sidii wax waalan baan dhankii geeddigaa foolkiisu u jeeday orod isu dhigay. Shaacu markii uu madoobaaday, ayaan aniga oo baydadaya sanqadh dabadayda ka maqlay. Goortii aan is-taagey, ayey sanqadhiina joogsatay, hase ahaatee, mar labaad kolkii aan dhaqaaqay bay misana ii baxday. Wuxu inuu libaax yahay haba yaraatee shaki igama gelin. Naftu orod bay kugu aammintaaye, cagaha inta aan miciinsaday ayaan geed dheer dhalada uga baxay. Cagidiiba aar-gooshiisii daadahaysanaya baa geedkii isa soo taagey. Habeenkaas daal, gaajo, oon iyo lulo inkastoo ay intuba i hayeen, haddana ma dareemin. Wuxuu habeenkii oo dhan i hoos galgashaba qorraxdu markii ay big soo tidhi ayuu inta uu yare dhaqaaqay kob agteyda ahayd beerka soo dhigay. Geelal aroore ahaa oo naga daba yimid baa maalintaa i nabadgeliyey. Laba casho kaddib baan geeli iyo walaalkay soo gaadhay, abaal-gudkaygiina tobantaa maalmood oo ciqaab ah buu noqday.

Sagaal jirkaygii buu walaalkay Cali guursaday golihii geelana isaga tegey. Geela xlkiisii waxa dhabarka u ritay walaalkay Kulmiye oo ahaa nin aad u naxariis-daran. Kulmiye dilmo iyo dagaal buu dheef iyo dhaqaale iiga dhigay, sidaas darteedna, waxaa igu adkaaday la joogistiisii. Inkasta oo aan geeleyga aad u jeclaa lexajecelkiisuna igu dheerayd, haddana waxaan goostay in aan iskaga tago oo hooyaday aado, mar haddii ul iyo af-xumo sed ii noqdeen.

Inkasta oo ay da'deydu sagaal sano keli ah ahayd, haddana subax keli ah baan aniga oo aan is-ogeyn dhaqaaqay. Afar caano-maal markii aan habeen iyo maalinba fool-u-jeed ahaa, ayaan galabtii dambe Dhagax-buur aniga oo hiireys ah ku soo hoyday, nasiib-darro hooyadey kulama kulmin, maxaa yeelay, hooyo waa hore ayey Dhagax-buur iskaga tagtey oo Hargeysa u guurtay. Waqtii iskama aan lumin ee waxa aan isla markiiba falawgeed qabtay sidii aan Hargeysa ugu gudbi lahaa. Subaxdii waxa aan halabsaday baabuur Jigjiga u baxayey. "Maxay kula tahay haddii aan mushaar la'aan kuugu shaqeeyo," ayaan wadihii baabuurka ku idhi, markii nooli la i weydiiyey. Muddo saddex bilood ah baan lacag la'aan ninkii ugu shaqeynayey, kaddibna magaalada Tog-wajaale ayaan kaga degey maalin aannu alaab u qaadnay. Markiiba intaan xad-beenaadka ka tallaabay ayaan askarta Soomaaliyeed u tegeyoo in ay Hargeysa ii gudbiyaan weydiistey. Nasiib-wanaag hawl yaraan baan hooyo Hargeysa ugula kulmay. Inkasta oo ay shaqadeedu biyo-dhaamiso dhawr kuumi maalintii hesha ahayd, haddana waxa ay awoddanay in ay hugeyga iyo quudkaygaba qummaati ugu fillaato, anigana dugsi bay i geysay, halkaas oo aan wax ka baranayey ilaa aan nin shaqaysta oo isku filan ka noqonayey.

L a y l i s :

B. Weydiimo:

1. Maxaa gu'gii uu Axmed dhashay Dhiig-maydh loogu bixiyey?
2. Maxaa Axmed guri-dambeys loogu yeedhi jirey?
3. Maxay Axmed Axmaaradu ku sameysay markii uu naaskii hooyadli jaqayey?
4. Muxuu Axmed Bogga ilaa iyo markii uu weynaaday u xasuusan jirey?
5. Maxay Axmed hooyadli carruurteedii ugu tagtay ee walaalkeed Cilmi ugu guurtay kaddib markii uu seygeedii geeriyooday?

6. Maxay nolosha geel-jiruhu u tahay, mid aan degganayn oo marba meel u guurta?
7. Geela ilaalintiisa ka sokow, maxay ahayd Axmed shaqadiisu?
8. Sidee buu Axmed ku gartay in ay sanqadhii dabadiisa ka baxaysay libaax ahayd?
9. Maxaa Axmed tobanka ulood loogu dhuftay markii uu geelii iyo walaalihii gaadhey?
10. Sidee buu libaaxii uga nabad-galay?
11. Maxaa Axmed loo diley loona qadiyey markii legdintii lagaga adkaaday?
12. Muxuu Axmed u goostay in uu geeloodii iskaga tago?
13. Maxay hooyadii Hargeysa ka qaban jirtey?
 - t) Adiga oo macallinkaaga iyo dadka waayo'aragga ah la kaashanaya raadi sharaxa odhaahda soo socota:

Madi candho talax ah, geel hor-weyn, af-la-meer, cagta marisay, guri-dambeys, af-xumo, caano-maal, guul ooman, guul cukan.
 - j) Waligaa geel-jire ma noqotay? Haddii aad noqotay sheeg macnaha ereyadan soo socda, mid walba isku day in aad sheegto sababta magacu ugu baxay. Haddii aanad geel-jire noqon la kaasho macallinkaaga iyo dadka yaqaan:

Tusaale:

Ultan: UI is-la-dhac ay sameeyaan laba wiil oo iska soo horjeeda, ereyga waxa uu ka yimid usha lafteeda. Maraq, xero-gaal, geel-jire, midig-liso, bidix-liso, daab, aaran, baar-furan, baar-qab, magaabo, haaneed.

C U R I S :

Si kooban uga hadal sheekadii noloshaada wixii aad ka xasuusan tahay.

CASHARKA 18aad
TALO WALAAL
(*Cabdullaahi Muuse*)

1. Xasanow walaal taladu waa, xay intaan nahay e
2. Xeer-beegtii bay uumiyuhu, igu xisaabshaan e
3. Hadduu xaalka mawdii yimid, waad xasaraadoon e
4. Inta aan xabaal la igu ridin, iga xikmad qaado
5. Xawxashi maalin ah bad waa, laga xaweestaaye
6. Soomaali waxaa u xaasil gala, xoolo dibadeed e
7. Xayawaanka nool baan innagu, xagan naqaannaaye
8. Intuu xoogga leeyahay ninkaan, dhaqasho xaalaynin
9. Waaguu xumaado marka, la iska xooraaye
10. Adigoo xanuunsaday mid aan, kugu xannaaneeyo
11. Ama Sheekh qardhaas kuu xaddiley, lagu xurmeysiyo
12. Xergi gaabnidaa neef qudhana, xerada maad keentid?
13. Xaalkaad la timi weys ogeyd, xagidii Looyaale
14. Maantana wadaad loo xil qabo, xaydha lagu moodye
15. Ma xasuusan doontaa wixii, xumo ku soo gaadhay?
16. Xaashaa e haddana ma iska deyn, dumarka xaaraan ah?
17. Mise weyska xiiqaye abuur, laga xishoon maayo?

Tilmaan guud:

Gabaygan waxaa isaga oo walaalkii Xasan kula talinayey tiriyey nin gabayaa ah oo Cabdullaahi Muuse la yiraahdo. Xasan wuxuu sida gabayga ka muuqata ahaa nin dhallin yar oo bad maax ah. Cabdullaahi wuxuu Xasan ku waaniyey lexe-jeclo iyo wax dhaqasho. Xasan mar buu sida beydka 13aad ka muuqata isaga oo jirran, waxna aan haysan walaalkii u yimid.

L a y l i s :

1. Ereyada adag:
2. Xeer-beegtii = gar-yaqaan.
3. Xasarad = tiiraanyo; qoomamo.
5. Xawxawsi = xantoobsi; dhereg; xaweystaa buuxsadaa.
12. Xergi = aqoon.
13. Xagidii Looyaale = bannaankii Looyaale(meel magaceed una dhow Burco).

Weydiimo:

1. Goormay taladu fiican tahay sida Cabdullaahi sheegay?
2. Waa xoolaha Soomaalida u raandhis galaa sida uu gabayaagu sheegayo. Ma ku raacsan tahay? Waayo?
3. Muxuu la kulmayaa ninkii inta uu xooggiisa leeyahay wax dhaqan waayo?
4. Baydka 15aad waa maxay waxa uu Cabdullaahi walaalkii xasuusinayaa?
5. Muxuuugu dambeyntii uga digayaa ama kala talinayaa?

CASHARKA 19aad
GEEDDI IYO HASHIISII (Sheeko)

Geeddi wuxuu lahaa hal "Baarcad" la odhan jirey oo loogu xuddun xidhay. Wiilku hashiisa aad buu u jeclaa had iyo jeerna wuu u geeda guri jirey. Iyaduna marka ay indhaha ka qabato ayey u soo ololi jirtey, oo u imaan jirtey. Marka ay u timaaddo, wuxuu had iyo goor afka u geliyaa xagal caws ah oo uu u soo gurey.

Maalin maalmaha ka mid ah ayaa Geeddi oo nin karti badan ahaa aabbihii dhaan u dhiibay. Maalintaas Geeddi waxa raacay wiil kurey ahaa oo ay Geeddi walaala ahaayeen. Baar-cad markii ay Geeddi tawday bay olol af-labadii awatey daaqna ka soontay. Wuxuu maalintii oo dhan weeteeyoba goor duhurkii ah buu wiilkii is-yidhi gurigii u biyo doono. Intii aanu ka libdhinba intay cagaha laabatay bay duurka xushay. Wiilkii markii uu Baarcad tabey baadi-doon dhawna ku soo waayey ayuu geeli intisii kale carraabiyey. Markiiba Geeddi iyo aabbihii waxay ka war-heleen in ay Baarcad maqan tahay. Waxayna weysada u biyeysteen baadi-doon hor leh. Ilaa iyo caweys dambe markii ay goobayeen bay fara madhan la soo noqdeen. Aroortii dambe ayey haddana raacdoo cusboonaysiyeen waxay doon-doonaanba goor barqo ahayd bay raqdii hasha isa soo dul-taageen. Hareeraha inaty u raad-gooyeen bay libaaxii barruurteeda dharqaday raadkiisii arkeen. "Ilaahay waxaan ugu nidar-galay in aynaan libaaxyohow ifka ku wada noolaan," ayuu intuu qamuunaystay yidhi. "Waar inakeen naftaada ka haligine, Baarcad kuu soo noqon mayso e" ayuu aabbihii intuu dhaqaaqay Geeddi ku yidhi.

Geeddi markii gurigii uu caano ku dhamay ayuu warkiisii dhegta u ridey oo aabbihii oo aan arkeen goobtii Baarcad tiil ku toosay. Geed raqda u dhawaa buuna dhalada uga baxay, si uu ninkii Baarcad diley halkii uu hashiisa dhigay ugu sugo. Libaaxii wuxuu laqanyadii hadh subexeedkii la jiiftoba duhur mar ay ahayd buu soo rakaad doontay, raqdii goortuu jilbaha dhigay ayuu Geeddi intuu soo gaaday warankiisii kala bogtey oo kellida midig intuu kaga hubsaday tan bidix ka mudhmudiyey. Libaaxii inta uu boodey buu laba tallaabo markii uu qaaday af-weynta goostay. Geeddi ayuu libaaxii oo naf-la-caarigii la soo jeestay oo afka kala waayey dalqada ugu shalwiyey.

Libaaxii markii uu naf-baxay, ayuu saantiisii oo uu madaxii ku soo degta u soo ritay oo gurigii kula soo dheelmaday. Ayaamo yar markii la joogey ayuu nin gaala oo degmada socdaal ku marayey saantii uu Geeddi haystay ka war-helay. Geeddi saantii waxa laga siistay lacag uu qaalin geel ah oo hashiisii u mag-dhawday siistay. Qaalintii markii ay curatay waxay la baxday "Maandeeq".

L a y l i s :

- I) 1. Sidee buu Geeddi hasha Baarcad markii hore u yeeshay?
 2. Muxuu hasha ugu geeda guri jirey?
 3. Maxay Baarcad marka ay Geeddi aragto ugu soo ololi jirtey?
 4. Xaggee buu Geeddi ku maqnaa markii ay hashiisii luntay?
 5. Maxay hashu geeleedii uga tagtay?
 6. Sidee buu Geeddi nidarkiisii u oofiyey?
 7. Sheeg laba guulood oo uu Geeddi dilkii libaaxa ka gaadhey?
 8. Xaggee buu ridadii labaad libaaxa kala heley?
- II) b) Weedhan qaybta "B" waxay middii la macne tahay erey qaybta "T" ku jirta la doono weedh walba ereyga la macnaha ah.

**Tusaale
“B”**

Af labadii dhawaaq-dheer
Olol isdaba-joog ah
Wuxuu celiyoba
Duurkay xushey
Weysada u biyeysteen
Dhalada ugu baxay
Af-weynta goostay

“T”

Dhawaaq-dheer
Korey
Baxsatay
Awatey
Dhacay
Weeteeyo
Dhaqaaqueen

III. Maahmaahda soo socota xaggee bay sheekada Geeddi xidhiidh kala leedahay:
“Geesi Ilaahay ma xilo.”

CASHARKA 20aad
W A D U N I
(G a b a y)

Gabaygan Xaaji Aadan, waxa uu kaga hadlayaa wax-wada qabsiga, isku tiirsan-aanta, isu baahnida iyo kala maarmi-waaga dadyowga iyo ummadaha adduunyada. Si buuxda oo tifaftiran waxa uu u muujinayaa in dhibaatooyinka maanta ka taagan nolosha dunida dhinac kastaba, ummadaha dunida u baahan yihiin mid hodan ah iyo mid sabool ahba, istaageer, wax-wada-qabsi iyo tixgelin si loo abuuro nolol ku dhisan sinnaan, caddaalad, xasillooni iyo barwaqaqo.

Haddii ay sidaasi suurto-gashana waxa laga libeysanayaa cadowyada aadamiga ee ay ka mid yihiin, gaajada, cudurka, aqoon-darrida iyo is-afgaran-waaga. Dhinac kale haddii la eego, waxa uu tusayaa Xaajigu xirnaanta ay isku xiran tahay nolosha dadyowga adduunka iyo sida aan ummadina ummadda kale uga maarmayn ama hodannimo, xoog iyo cilmi sare ha ahaato ama yey lahaanine.

Dhab ahaan haddii loo dhuuxana falsafadda ka dambeysa gabaygan waxa ay tahay in aan midabka dubka ee ummadaha dunidu ku kala duwan yihiin loo qaadan karin in ay ku kala sarreyaan looguna kala burin xagga kartida, ragannimada iyo cilmiga maanta lagu kala horreeyo haddii sida maanta la isugu faano lagu sii wadana ay dunidu ku dambaynayso dagaal, wax alla wixii horumar la gaadhey duminaya oo aan cidina ka nabad-geli karaynin buu si fiican u qayaxay.

*Dubkaa kala taggane haybta
weysugu tegeynaaye
Cilmi maaha kaa tamar badniyo
tiir biraan ahaye
Ninba tiisu waa dhimantahoo
tooggo-beel ma lehe
Tabantaabo lays caawiyyaa
waa tu waajib ahe
Dhibtu waxay ka timid uumiyaha
tirada weyn gaarey
Tisciin gaajo laysaa jiroo
toban dhergeysaaye
Kuwaasoo wuxuun lagu taray
tahay aqoontiiye
Mar haddii cadliga laga tagoo
lays tix-gelin waayey
Inay nabadi taam noqoto waa
tu aan la eegeyne
Sawaariikh nin taabiyo ninkii
toorri bira haysta
Ninba tuu awoodaba dil
waysugu tegayaayaane
Naftu waa tu qudha oo ma jiro
taajir hadhayaaye
Tusbax weeye gees laga furoo
tuug is-wada raacye
Gantaalahi tamuumiyo suntaa
tuurista u dhow e
Haydaro-i-jiinkaa ku tuman
tacabkii iinsaane*

Taariikhda weyn iyo cilmaa
 taa ka baabi'iye
 Marka ay xadaaradi tagtee
 taangi ku cayaaro
 Ee boqolka tobankii hadhhaa
 tuna awood waayo
 Tiih iyo mugdaa lagu dambeyn
 tii la soo maraye
 Sharkaa taabba-geli khayrna waa
 taalla kaarahaye
 Xil ma taabin nimankii waqtigan
 taabka buuxsadaye
 Ummaddii timaadaaba waa
 tay nacdalayaane
 Allow yaa dhib waxa loo tabcaday
 same ku taageera.

L a y l i s :

1. Gabaygan yaa curiyey? Maxaanu ka hadlayaa?
2. Ma ku racsan tahay gabayaaga fikraddiisa guud ahaaneed ee uu ku muujiyey waxa uu ka qabo dunida?
3. Ka hadal ummadaha hodanka ah iyo kuwa saboolka ahi siday isugu baahan yihiin, adiga oo maskaxda ku haya in heerka dhaqaalaha laga marayo oo kale ah aan ummadaha lagu kala sooci karayn, loona baahan yahay in laga fiirsado dhinacyo badan oo ay ka mid yihiin garaadka, hantida, aqoonta iyo cilmiga.
4. Ma ku raacsan tahay gabayaaga meeriskan ujeeddadiisa?
 “Ninba tiisu way dhimantahoo
 tooggo-beel ma lehe.”
 Tooggo-beelse waa maxay?
5. b) Qor kana hadal meeriska gabayga ku jira ee muujinaya tirada dadka adduunka iyo sida la yaabka leh ee ay u sii kordhayso iyo dhibaatooyinka laxaadka leh ee ay ummadaha adduunka u soo hoynayso.
 t) Tirada dadka adduunka maxaa suurta geliyey in ay si la yaab leh goor kasta kor ugu sii kacdo?
6. Si tifaftiran uga hadal ujeeddooyinka iyo xiriirka ka dhexeeya shantan meeris ee ka bilaabma, “Mar haddii...”
7. Qor meeriska muujin kara in hodan iyo in saboolba wedka loo siman yahay haddii nabaddu cirka isku shareerto oo hubka la isu soo gurto, geeriduna goortaas oo kale iyo xitaa goor kale toona aanay kala aqoon hebelbaa hodan ah iyo hebelbaa sabool ah.

CASHARKA 21aad
JEEGAAN (Hees)
(Maxamed Ibraahim Hadraawi)

Heestan waxa curiyey abwaankii caanka ah ee Hadraawi ku magac dheer. Maxamed heestani markii ay xiskiisa ku soo dhacday, wuxuu joogay magaalada Qansax-dheere, isaga oo galab gurigiisa hortiisa taagan ayuu dhinaca galbeed eegay, wuxuuna isha la helay qorrax sii dhacaysa oo intay fallaadho midab dahab leh mooddo galbeed ka dhex dusisay, daruur meel qorrax ka soo bax Hadraawi ka xigtay ka curatay, jeegaan-roobaad midabbadeedii u dhan yihin ku daliig�ay.

Maxamed dhinaca-bari, wuxuu isagana ka milicsaday dayax afar iyo tobnaad ah oo qorraxda sii dhacaysa caydhsanayey. Waxay ahayd galab roobaabeed oo ay heegoba heego beddeleysay, isaga muuqaalkaas abuuritaan ee la yaabka leh la amankaagay, ayuu Hadraawi heestan ashqaraarka leh tirihey:

Heestu sida aannu arki doonno, sifaynta dabeeecadda oo keli ah kuma koobna ee waxay uga gudbaysaa qurux iyo qaaye gabadh abwaanka ku dheereyd Eebbahayna ku manaystay.

*Jeegaanta dhalatee
Cirka lagu dhex-rooree
Dayaxoo dhammeysoo
Dhulka dacal ku haystiyo
Qorraxdoo dhacaysoo
Dhiganeysa baallaha
Dhudda dheer ku mudataaye
Weli waxa dhafoorkiyo
Dhabannada la haystaa
Heegadan dhaqaaq joog
Waxay dheelli socotaba
Soo caanadhurataye
Kugu qabatay dheeggee
Dhammidaa tin iyo cirib
Kugu dheresaneysiyo
Tan kalee ku dhaaftee
Dhinac kaaga guratee
Dhudhun kaa fogaatee
Ka hillaacday dhuuxee
Dhibic iyo mahiigaan
Ku dhirbaaxday ciiddee
Dhirta wada ruxseysaye
Waxa dheygag idu diley
Midabbada dimbiilaha
Dharka wada xariirta ah
Dhexda kuugu duubee
Midab dheeha gaarka ah
Xubin kaaga dhiibshee.
Waxse adiga kaa dhigan
Qurux kaaga sii dhaw
Ama baro ku sii dheer
Middan dhaxanta jiilaal
Dabka iga dhex shidatee
Wadnahayga dhilatee*

*Dhiillowyahan sidiisii
Dhan kastaba u raacdee
Xididdada u dhaaftaye
Dhiiggayga socodkiyo
Dhaqdhqaqaqa u diiddee
Xinjirtii ka dhurataye.*

Sharaxa ereyada adag:
Dhexroor: dhexmar, gunti.
Dhudda: dacalka, faraqa, liidka.

Heegada: daruurta.
Dheelli-socod: tukuba-socod, qunyar-socod.
Soo Caano-dhuratay: hoogaansatay, foororsatay.
Dheygag: yaab.
Jeegaan: qaanso-roobaad.

L A Y L I S :

Ka jawaab su'aalahsan.

1. Gabayaagu wuxuu leeyahay jeegaantu qorraxda iyo dayaxa ayey midba dacal ku mudatay, waqtii maad u maleynaysaa ammintaas? Waayo?
2. Muxuu uga jeedaa dayaxa oo dhammeys ah?
3. Muxuu ula yaabay heegada uu sheegayo?
4. Weligaa ma aragtay muuqaalkaa uu tilmaamay oo kale?
5. Xaggee buu ku arkay midabbada uu sheegayo ee dheygagga ku dilay?
6. Meeqaad u maleynaysaa tirada midabbada kala jaadka ah ee uu arkay? Waayo?
7. Waa ayo cidda jeegaanta ka sii qurux badan ee uu arkay?
8. Yaa dhiiggiisa socodkii u diiday, sidee baase loogu diiday?

CASHARKA 22aad
HADDAAN HOOYAA

Mataan nin la odhan jirey kuna dhashay agagaarka Qorraxay ayaa guursaday gabadh iyana la odhan jirey Salaado, taas oo inta uu dadab-gelkiiba ku qoonsaday halkii kaga tegey. Wixii uu ku diiday tixdaan buu ku guud maray.

*Inta geed ah geel-waaqis baa, ugu guduud roon e
Hadday gaajo xooluhu qabaan, goosan ma hayaan e
Halla kuuma galo roob-la-dhucu, waase shay gob ah e
Galka Siraw markii raacdadii, la isku soo gaadhay
Neefyahow guduudani midkii, gaabiyaad tahay e
Geegaaltankaax waxa lahayd, geenyadii hore e.*

Isla ayaamihiiba walaalkeed baa arkay Salaado oo dhallinyaro la booddajaranaysa. Markaas buu wax dareemay. Mataanbaa la gaadhsiiyey in laga rabay in uu xaaskiisa kaxaysto. Mataan waxa uu yidhi, “Iska daaya Salaado gabdhaha ciddeeda bay u sarreysaa, anna ragga ciidddeed e.”

Beri dambe ayaa ergo ku baxday reerkoodii Mataan oo maqan. Adeerkii baa jagadii Mataan is-taagey. Jilib-carro ayaa la isula fadhiistay. Inantu reerkoodii waxa ay ku doodeen in inanta la kaxaysto ama loofuro, xaalna la siiyo. Mataan adeerkii baa arrintii garawsaday gabadhii halkii ku furay, isaga oo Mataan afkiisii ku hadlaya, xaalkina ku bixiyey. Markii uu intaas isku hubsaday ayuu Salaado walaalkeed gabyey. Tixdiisii waxa ka mid ahaa:

*Sidigtii faleedh iyo haddii, Feydba nala siiyey
Oy gabadhi ka furantahood, faro madow joogto
Oo anan facay ka hadhayn, feydo kuma raacin.*

Mataan baa warkii la siiyey, halkaas oo uu si xun uga carooday. Tix caloolyow oo uu mariyey waxa ka mid ahaa:

Labada riddaba reerkeyga, maysu wada raacday?

Halkaas buu faraskiisii ka soo heenseystay si uu reerkii u qabto, gabadhiina ula guri-galo, isaga oo qabay in aan dalaaqda cid kale la wadaagin. Reerkii buu gaadhey iyada oo Salaado walaalaheed geelii oo ay xerriyeen ku wada maqan yihin. Soddoch-dii buu u yimid una sheegay in uu gabadhiisii rabo. Illaa soddochdii xilkeed qabateeyey, inta ay ka yeeshay, bay aqal laba daryeele duddada reerka ugu gangaantay. Warkii markii la is-gaadhsiiyey bay Salaado walaalkeed oo uu nidarka galay hor socdaa fardaha soo kooreysteen, iyaga oo is-tusay in ay Mataan qabashadiisu maalintaa ugu habboonayd. Markii ay soo gaadheen reerkii bay guriga umay baydhin e aqalkii Mataan fardihii ku ag qoofaleen, Mataanna ugu baqaqeent in uu soo baxo. Labada daaha ayey u galeen, labana duleedka ayey kala hadleen, Matan baa hubkiisii degdeg ula soo booday. Kolkaas bay Salaado gacanta ku dhegtay oo ku tidhi, “Ha bixin, maanta labadeyda lugood dhexdooda ayuun baad ku baxsan kartaaye.” “Go’day aniga iyo nin ciid jooga nalama kala qariyo e i sii daa,” ayuu isna u ceshay. Inta uu iska dhuftay buu damcay in uu ragga dibedda ugu baxo. Labadii daaha ugu dhuumatay baa midkood bilaawe garabka kaga tigtigey. Markii uu qummaati kula jeestay baa kii kalena ka gaadhsiiyey oo isna garabkii kale waran kaga hubsaday. “Haddaan hooyaa” baa Mataan ka soo baxday, taas oo noqotay in laga gaadhsiiyey. Sii ciirtiisii bay soo qabatay markaas buu ku yidhi, “Naa timaha ciidda iiga qabo.”

Inan-la-yaalka shir-qoolka lagu dilay iyo tolliimada ay wadaageen daraaddeed baa Mataan afar magood looga bixiyey.

Markii laga heshiiyey baa Mataan walaashii samri weyday. Inta ay xiirtay bay tidhi, "Walaalkay mag aan ka qaadan karaa ma jiro." Nin ina-Dubbe la odhan jirey oo Cadan markaa joogay baa markii sheekadii gaadhey tix aan intan ku dhammaday ka soo tirshey. Wuxuu tixdiisii ka mid ahaa:

*Gaashaanka dhow bay safrii, geli-baxaayaan e
Gar-duur nimanka tegayow farrin, gaaban iga geeya
Niman baa Mataan gawracoon, geed xadhaadh bixin e
Geyi lagu dhaxaa buu ahaa, geeday jibiyeen e
Goblanaye muxuu Yuusuf-xoday, gool uu qalan waayey?*

Mataan walaashii markii ay tixdii maqashay waxa laga hayaa, "Aniga iyo ninka Cadan jooga ayaa walaalkay, goblamoojin meel naga wada jooga." Iyada oo aan cidina ka gaashaamaan ayaa maalin dambe iyada oo shir la fadhiyo ayaa nin weedh iyo waran-israacsaday.

L a y l i s :

1. Weydiimo:

1. Mataan si cad ma ugu heshay sababta uu Salaado kaga duday?
2. Ujeeddada ergada maxay ahayd?
3. "Labada riddaba reerkayga, maysu wada raacday?"

Sheeg macnaha cinwaanka (magaca) sheekada.

II). Adoo la kaashanaya baraha maaddada, raadi macnaha ereyada iyo odhaah-aha soo socda:

Dadab-gal, qoonsaday, roob-la-dhac, ergo, jilib-carro, feydo, laba-daryoole, halheys.

CASHARKA 23aad
DABKU KULULAA!

Waxa beri degmo ku wada noolaan jirey laba kooxood oo maroodi ah. Labada qolo mid waxa la odhan jirey ilma-galool, tan kalena ilmo-qudhac. Maalintii dambe, ayaa arbe cillaan oo reer-qudhac nin doorkooda ka mid ahaa la diley. Dilku wuxuu ahaa mid gardarro oo weliba si fool xun u dhacay. Hase ahaatee, arrintii waa laga heshiiyey kaddib markii cillaan afar magood laga bixiyey.

Muddo haddii nabadgelyo ku-meel-gaar ah lagu wada noolaa, ayaa maalintii dambe arbe lagu jabay oo il-dab la odhan jirey reer-galool laga diley. Reer-galool taloba kama qasmine afartii magood ee cillaan laga bixiyey bay u soo arda fariisteen. Duqowdii reer-qudhac, illeyn rag talo-xume lagama waayo e, waxay is-tuseen inaan il-dab, cillaan u dhigmin, sidaas darteedna aanu in afar magood laga dhiibo muteysan. Arbe-fool, oo il-dab saaxiibkii ahaa bay arrintii ilmo-qudhac ka soo yeed-hay u cuntami weyday. Arbe-fool, markii ay talo murugtay ayuu intuu shir iska taagey kor u dhawaaqay, oo uu yidhi: "Ilaahay inuu il-dab soo nooleeyo ma oggola, reer-qudhacna in ay afar magood i siiyan ma oggola, aniguna inaan mag qudh qato ma oggoli," balse aan dugga eegno. Fool intuu raxantoodii shirihey ayuu khudbad dhiiggu da'ayo akhriyey oo yidhi: "Saaxiibkeen il-dab meesha loo filayo, waa in uu ka fac-weynadaa. Nabagelyadu waa in ay faraha ka baxdaa. Caleen iyo biyo waa in laga fogaadaa."

Arbe-fool guubaabadaa halkaas kagama hadhin ee muddo gaaban kolkii uu joogaba mar buu saaxiibbadii tirtirsi u cusbooneysiinayey. Waxay arrintii laalaad-daba, maalintii dambe ayuu arbe-fool, Gaanni oo war biyo ah darkeeda taagan ku soo baxay. Gaanni wuxuu ahaa taliyeyaasha reer-qudhac midkood. Gaanni kobtii buu ku qudh baxay, foolna isaga oo ilb ku gaadhan buu goobtii ka dheelmanay. Warkii Guuleed markii uu tibix ka siiyey, ayaa lallabe qaylo la shiday meel walbana wargelin loo diray. Taladii haddii la gorfeeyey guddoon wuxuu ku dhammaaday in galool qaxo, oo soohdinta reer-qudhac ka dheeraado.

"Waar geeddigu dab-kululaa," arbe-fool baa markii dhowr ambo la guuray yidhi.

"Adkeyso, dabku waa kii aad hurisay e", adeerkii oo duq waayo'arag ahaa baa u jawaabay.

Raxan-qudhac, qoonkii qaxay kama aanay daba-tegin ee halkoodii bay u ku hadheen. Muddo markii la kala maqnaa, ayey raxan libaax ahayd oo reer-qudhac utun ku lahayd duullaan ku soo kicisay oo dhirbaaxo lagama soo kabtaan ah indhaha ku dhufteen. Intaas kuma deyn ee dhowr goobood oo dambe ayuu libaax, maroodi qudhac kaga guuleystay. Dib markii la isu waraystay, waxaa la is-tusay in ay guuldarradu ka timid sokeeyihii reer-galool ee qaxay. Oday talo ruug ahaa oo Ubax-cadde la odhan jirey baa yidhi: "Wax ka gurta, waa tii aad raggii idinku gadaannaa erideene." Sow kala tagga reer-maroodi, libaax guusha uma sahlin? Haddii aad magtii il-dab bixisaan, miyey tamba dhici lahayd? Talo markii la lafa-guray, waxa la gartay in reer-galool ergo loo diro. Ergadii markii ay guryo tagtay waxay ilmo-galool u bandhigtay in ay soo noqdaan, in ninkii ay dileen laga saamaxo iyo in afartii magood ee il-dab la siiyo.

Arbe-fool markii uu ergadii dhegeystay, ayuu afeefta soo socota dhigtay:

"Nimanyahow qudhac iyo galool guud ahaan waa isku asal, hase ahaatee, dareen baan kala gaadhey oo way kala durugsan yihiin. Ninkii inuu fudeyd isugu geeyo damcaanna waa nin dundumo ciid ka dhaq is-yidhi. Labadeenna raxamoodna inkasta oo aan asal wadaagno, haddana hiirtaanyaa ina dhex taal oo weynu kala didsannahay. Haddii ay arrintii sidii hore ninkiinna duudsiya kaayagana mag noo

dareersha idinka tahay wada deg waan inaga duuf. Danqaabo way imaan kartaa, daandaansina waa halkiisii ee inaan wixii hore dib naloogu celin doonin dhaar i maqashiiya, haddii kale dib u wada degi mayno ee sidaas ku biyo cabba." Dhaartii markii la maray ayuu arbe-fool beeshii caynka hoosta ka soo geshay, oo baradeedii ku soo celiyey. Reer maroodi maalintaa kaddib libaax biyo kama qubin. Reer-maroodina guul, gobannimo iyo is-texgelin dhab ah bay ku wada noolaadeen.

L a y l i s :

B) Weydiimo:

1. Xaggee buu is-afagaran-waaga labadaa raxamood ka dhashay?
2. Maxaa arbe-cillaan afarta magood looga bixiyey?
3. "Inaan mag qudha qaato ma oggoli," maxay weedhani ina tusaysaa?
4. Sheeg meesha il-dab loo filayo ee arbe sheegayo?
5. Muxuu uga jeedaa, "Caleen iyo biyo waa in laga fogaadaa?
6. Arbe-fool xaggee buu Gaanni ka helay?
7. Maxay reer-galool u qaxeen?
8. Reer-qudhac aad bay u xoog weynaasteen, hase ahaatee, raxan libaax baa ka adkaatay. Waayo?
9. Maxay qudhac, ila-galool ergada ugu direen?
10. Maxay ahayd shuruuddii uu arbe ergada ku aqbalay?
 - t) Adiga oo sida ay sheekadan ugu jiraan tix-gelinaya dooddii arbe-fool ergada ku naqay weedho macnayaasha hoos ku qoran leh ka soo saar?
 - Nin calaacal timo ka dayey.
 - Cadaawad qoto dheer.
 - Anigaa mudan adiguse maya.
 - Xaaraan bay innaga tahay.
 - Qardoofo way dhici kartaa.

CASHARKA 24aad
KOLBA HEER (Gabay)

Gabaygan waxa tirihey abwaankii caanka ahay ee Cige la odhan jirey. Cige Allaha u naxariistee, wuxuu ku dhashay Gobolka Togdheer. Abwaanku wuxuu gabaygiisa innagu tusayaa heerarka kala duwan ee uu qofku marka uu calool-galo ilaa iyo cirrolennimo soo gaaro oo ay riddo.

1. *Markii hore candhuuf baan ahay caano oo kale*
2. *Markii xigey casaan dhiig ah oo cad iyo jiidh yeeshay*
3. *Markii xigey calooshii haween baan carcaraayey*
4. *Markii xigey caweys baan dhashoo Cige lay bixiyey*
5. *Markii xigey culays hooyaday cududahaan daashey*
6. *Markii xigey cayaar baan tegoo cayn walba u boodey*
7. *Markii xigey cuudkaan ceshoo caawiya ahaaday*
8. *Markii xigey cawaa lay dhisoo cawda kula loolay*
9. *Markii xigey carruur dhawr ah baan culuq na loo siiyey*
10. *Markii xigey caqlaa ii kordhay oo Eebbe ka cabsooday*
11. *Imminkana cirraan yeeshay oo coomir baan ahay*
12. *Allahayow cadaabta iga hay caadil baad tahaye.*

L a y l i s :

1. Labada beyd ee hore waxa ku jira dhiig iyo candhuuf. Ka hadal sababta uu labadaas sifo u qaatay.
Goormaase labadaas heer koritaan ku dhacaan?
2. "Calooshii haween baan carcarayey" ereyga (carcarar), muxuu heer koritaanka Cige kaaga muujinaya?
3. Sheeg beydka inay Cige hooyadii xambaartay kuu muujinaya?
4. Sheeg beydka in uu Cige hawlkar ahay muujinaya?
5. Cige wuxuu sheegay in uu ciyaaraha cayn walba u booday:
 - b) Ma kula tahay inuu nin xoolo seeg ah oo had iyo jeer iska ciyara ahay? Waayo?
 - t) Tee baad adigu cayaaraha aynu hiddaha u leennahay ugu jeceshahay? Waayo?

C U R I S :

Adigoo gabaygan ka shidaal-qaadanaya, ka hadal heerarka koritaanka ee dadku soo maro iyo waajibaadka saaran qofka in uu ifka ku nool yahay.

GELIN-DHEXAAD

(Cabduqlaadir Xirsi Yamyam)

Xalay gelin-dhexaadkii
 Mar aan mayrac guuraha
 Sheekada guriga faallalay
 Oon himilo gaar iyo
 Dayaxoo galsho lahayn
 Ilayskiisa galalacay
 Sida goon-daaq hawd
 Gaaf meeray socodkii
 Oon guud-haldhaa iyo
 Mililicay gob weyn oo
 Midba gooni laamaha
 Rucub midho ku gunudoo
 Gedgeddoonka raamuhu
 Dhexda deri gargaaro leh
 Hadba gees u liicaan
 Oon weli gar-eexaad
 Lagu niqin guntiisoo
 Gudin nabar u yeeshiyo
 Gacan cadaw ku dhicin oo
 Xididdada garaarani
 Dayrta oo gedaadiyo
 Gu' la waayey arag oo
 Gondaha rayska kula jira
 Oo hoos galbeedkiyo
 Hadhka gelinku bixiyaa
 Neecaw gaar ah leeyahay
 Oon halaq galeen iyo
 Inna godad lahayn oo
 Gardhaadiyo caleemaha
 Anay haaddu guran karin
 Oo meel gabbaad iyo
 Sabo guri ku yaalloo
 Leexo isgalaashiyo
 Dabaylaha gilgilayaa
 Manka aanay goyn karin
 Kalgacayl i galay iyo
 Gocashada xasuustiyo
 Haybadday la gudubtoo
 Baalashii i gelyieen
 Ayaa gedefka muuqaa
 Naxariis indhuuhu godol
 Geed iiga dhigay ee
 Illayn araggoo waa gabadh
 Mase garanayo e talo?

Waqtigu caweysin buu ahha, sanqadhuna way go'day waxaan ahayn caleemaha jababaxdooda markii ay laydu marto. Faarax markaa waxa uu ka soo laabtay socdaal gaaban oo uu meel aan sidaa u fogeyn ku gaadhey. Nin aad u da' weyn buu ahha adkaysina u lahayn jirro noocnaba ha ahaato e. Inta markiiba la dedey ayaa dab loo shiday, dawo iyo quraanna lagula daalay.

Beryo haddii la baantay oo uu boksoodayna indhihi ayaa araggii laga qaaday. Sidaa darteed, buu odaygii u laasimay guriga. Marka uu meel u baahdo, taasina ay yareydba, waxa hagi jirey inan uu dhalay. Inanku aad buu u necbaan jirey hawshaa, in badanna waxa uu isku dayey in uu ka leexleexo. Marmar kale, waxa uu ku dadaalay in uu odayga luggooyo, dhibaateeyo, xumaato badanna wuu kula kacay, si looga daayo hagidda. Hase ahaatee, way u suurtoobi weyday oo cid lagu beddelaa ba may jirin. Sidaa darteed, baa isaga oo maalin hagaya odayga, meel cidla ahna ay socdaan, ayuu damcay in uu fuliyo wax baryaahanba maskaxdiisa ku wareegaayey. "Eeyaa aabbe," ayuu ugu yeedhay.

"Hee," buu odaygiina u ceshay.

"Geedkan hoostiisa iska sii fadhi aan dudumadaa koro oo bal eego halka aan ku aaddanahay e," ayuu inankii yidhi.

"Aabbe ha iga raagin," odaygii baa ka sii daba-geeyey.

Sidii buu ku fakaday inankii. Inta uu aabbihii cidla kaga dhaqaqay baa bahallana odaygii bartii ku cuneen markii habeenkii dumayba.

Inankii markii uu weynaaday buu guursaday. Wax ubad ah wiil keli ah buu ka dhalay. Haddii uu wiilkii waxoogaa le'ekaaday ninkii baa indha-beelay. Markaas baa tabtuu aabbihii ku ahha wiilkiina ku noqday.

Beri dambe ayaa wiilkii aabbihii ku yidhi, iyaga oo maraya meel cidla ah, "Aabbe geedka hoostiisa iska sii fadhi anigu dundumo aan koro oo bal eego meesha reerkii innaga xigo e."

Ninkii inta uu xusuustay eraygii isaga iyo aabbihii dhexmaray waagii, ayuu wiilkii weydiiyey, "Meeshan magaceed?" Jawaabitii inanka ayuu ogaaday, odaygii in ay meeshu tahay bartii uu waagii aabbihii kaga tegey. Haddii uu sidaas wax u fiirfiiriyeey buu ku dhawaaqay, "Waar kolley ii soo noqon mayside orod oo iska tag."

L a y l i s :

1. Cuqubada waalidku waa halis. Faallee.
2. Ninku muxuu fiirfiiriyeey markii uu wiilkiisa hooskii fadhiisiyey?
3. Dulucda sheekadu waa maxay?
4. Muxuu ku ogaaday inaanu wiilku ku soo noqoneynin?

Maahmaaho:

1. Awrka dambe awrka hore socodkiisa ayuu leeyahay.
2. Booraan-hadimo ha qodin, ku dhici doontaana mooyaane e.
3. Nin weyni wadkiisa waa yaqaannaa.
4. Nin aad dhashay kuma dhalin.

5. Nin aan loo maleynayn baa lur ka yimaaddaa.

Hal-xidhaale:

Laba habrood baa laba wiil u yimid, markaasay yiraahdeen, "Hooyooyin, rag-gayagiiyow, awr ma aragteen?"

CASHARKA 27aad
AMMAAN FARAS (*Raage Ugaas*)

Geeraar waa nin wanaajiyo
Nin waraar uu kaga oodmiyo
Nin sidayda warkiisiyo
Waadigiisa yaqaannee
Walhadow Faraskayga
Weedh yar oon ku ammaanay
Wowha maan ka bilaabo.

Gammaan waa kala waare
Weehadow orodkiisu
Wadhf deyn laga xooriyo
Taarka laysku warqaadiyo
Ma waayeenka shukaantoo
Wanaag loogu qabtaa.

Weyraxow camalkiisuna
Waraabkaan u kaxeeyo
Isaga oon wada laacin
Aniga oo wada mooyee
Ninkii haanta ka waabshiyo
Wallayskaa garab joogaba
Widhiidhuu ku dilaaye
Wiyil goodha miyaa.

Weedhaanshow dhaqsihiisuna
Ma wareege libaax oo
Intuu dheef ka wabsiiyey
Wid haddii la yidhaahdo
Wankaladi u boodkaa
Dadka waabinayaa.

Werisow midabkiisuna
Cirka oo wadhanaayoo
Wahabkiis laga qaadiyo
Wirriile aan caddaaniyo
Ma waagoo sagliyaa.

Wejigiisa arsaaqduna
Wax haddaan ku eryaayo
Roobku aad u wareemiyo

*Ma waddooyinka ceelkoo
Waadigoo rogmadaa.*

★ ★ ★ ★

*Meel walaaqtan col joogoo
Wadnahaan ku kabaaye
Warmaa laysku ridaayana
Wiil uu Eebbe ku siiyiyoo
Ma walaalkay runaa.*

★ ★ ★ ★

*Haddaan heegga ku weedhan
Ka wareeji idhaahdo
Wajaquu ambadaaye
Madaxuu kor u waatiyo
Indhuhuu ka wigsiiyey
Ma wax sheeg sixirraa.*

★ ★ ★ ★

*Waran waaxyaha gooyiyo
Waabay qaarka madowiyo
Riddo soo widhwidhaysiyo
Wajaafkeeda rasaastuu
I weydaarinayaaye
Ma wadaad xigtadaadiyoo
Wanaaggii Arbacuunka
Weliigiisba yiqiin oo
Wan intaad u qashay
Wadduxaaga quraankiyo
Wallayl kuu akhriyaa.*

★ ★ ★ ★

*Dadka oo wada seexday
Haddaan oodda ka weecshana
Wadkaan ku shakaalo
Ma wanaagsan gabadheedoo
Ma weydaaran yaqaanne
Waalli kuu gogoshaa oo
wareegeysa dushoodaa
Wacdigaad ku lahaydiyo
Waanadii aqbashaa.*

★ ★ ★ ★

Sharaxa Ereyada:

Waraar	: Meel aan laga gudbi karin
Kala waar	: Kala jaad, kala cayn
Waayeenka	: Qaab-wanaag
Widhiidh	: Cadho aad u badan
Wallayska	: Waxa dhinac jooga
W i d	: Tag, yur
Wankalladi	: Fudayd u bood
S a g a l	: Midabka waaga

Wiyic-waayac	: Dhaqdhqaqaq
Curraaf	: Faaliye-xiddigiye
Majaafka	: Sanqadha
Shakaalo	: Toosiyo-beeggu

L a y l i s :

1. Geeraarka ka soo saar tuducyada sheegaya in ragga geeraarka saddex qaybood u kala baxaan. Qayb waliba tilmaan siday u geeraarto.
2. Si kooban uga sheekhee orodka faraska Raage, adigoo xusaya ged-geddoonka faraska.
3. Wax ka hogaan samaanta faraska Raage.

CASHARKA 28aad
GARSOORKA SOOMAALIDA

Suldaan Diiriye, oo la filaayo in uu qarnigii 18aad (186 sano ka hor) dabayaaq-adiisii Degmada Oodweyne ku dhashay, wuxuu ahaa nin aqoon llaahay ku manay-stay. Diiriye waxa garaadkiisa fiicani dhaxalsiiyey in uu Boqorkii ugu horreeyey ee ay beeshiisu in uu hoggaamiyo u caleemo saartay noqdo. Suldaanku madaxnimada adoogii kama dhaxlin, waran caaraddiina kuma maroorsan, ee wuxuu ku mutaystay caqli iyo aqoon ay ummaddiisu u aqoonsatay. Suldaan Diiriye sida la sheegay, isaga oo yar oo geed talo lagu gorfaynayey guudkiisa ku jooga, ayuu maqlay iyada oo la leeyahay: "Waar waayeel in uu gura." Diiriye oo geedkiisii iskaga jooga ayaa raggiil la hadlay oo yidhi, "Waar waayeel ha gurina ee wax-yaqaan gura." Inta la yaababay, ayaa isaga oo qaydkiisii guntan, sida la yidhi, guurtidii arrinta gorfeyneysay lagu daray. Maalintaas laga bilaabo qayb libaax buu xeer-beegtida ku lahaa.

Kontonkii sannadood ee uu Suldaannimada hayey, wuxuu qeexday jid cad oo maamul hufan iyo garsoor caddaalad salka ku haya. Waqtigii Suldaan Diiriye nolosha dhaqan-dhaqaale ee dadka Soomaaliyeed, waxay ku dhisnayd reer-guuraannimo, sidaas darteedna, waxa lagama maarmaan ahoo is-bahaysi abtirsiino oo ku tiirsanaa hadba dhudhunka iyo dhumucda xigaalku leeyahay. Si uu dadka xooggiisa u simo oo aanay cidina cid ugu muruq iyo midho sheegan, wuxuu sameeyey wax uu ku magacaabay "Gaashaanbuur" oo ahoo dadkii oo uu degmo-degmo isu raaciyyey; si uu xooggoodu isu cesho oo aanay qolona qolo u tun-jalleecsan.

Suldaanku si uu caddaaladda salka ugu dhigo, dadkana maamulka uga qayb geliyo, wuxuu sameeyey Guddiyo Xeer-beegti oo isaga ka hoos shaqeeyya. Xeer-beegtidaas oo labada gole ka koobnayd; Golaha hore oo ay tiradiisu sagaashan (90) nin ahayd. Qoys kastaba ninka ugu wax-garadsan baa laga soo magacaabi jirey.

Guddidaas baa arrimaha marka hore falaqayn jirtay, go'aankoodana waxay u gudbin jireen Golaha ka sarreeya oo toban nin ka koobnaa. Golahaas dambe, markay arrinta gorfeyn hor leh ku dhuftaan, ayey go'aan tifraftiran Suldaanka u gudbib jireen. Halkaas buu iyada oo lafo guran xaajada ku guddoomin jiray. Xeerka sidaas u soo fulay baa lagu dhaqmi jirey, dadkuna ku wada raalli noqaon jirey. Xeerkaas waxaa lagu magacaabi jirey "Xeerkjii Suldaan Diiriye." Wuxuu shaqeeyey ilaa iyo markii Ingiriisku baabi'iyey qarnigii 20aad bilowgiisii oo mid uu leeyahay ku beddelay. Xeerka Suldaanku dejiyey waxa ka mid ahaa kuwa ku saabsanaa tuugada, dhaca aan goob dagaal la isugu hirdiyin, guurka sharci-darrada ah, dibindaabyada maganta iyo shirqoolka.

Suldaanku arrin kasta oo dhacda ama dhici doontaba markii uu u xeer-sameeyey, ayaa su'aal la weydiyey oo la yidhi: "Suldaan, raq geel, maxaa innooga xeer ah?"

"Raqba waa ku raggeed," buu ku jawaabay. Taas oo uu uga jeeday, raq walba raggi markaas jooga ha loo dhaafo.

S u' a a l o :

Sheekadan si fiican u dhuux, dabadeedna si buuxda uga jawaab weydiimahan soo socda:

1. Sidee bay ahayd noloshu xilligii Suldaan Diiriye?
2. Dadkii geedka ku arrinsanaayey maxaa ka yaabiyyey?
3. Maxay taasi u geysatay ama u tartay Suldaanka?
4. Maxaa Suldaanku labada Gole ka kala dhigayey? Dantiisa mid ma fulin karaayey?
5. Haddii labada Gole midkood arrin diido sidee go'aan noqon jirey? Halkee awooddu gaadhsiisnayd?
6. Suldaan Diiriye ma lahaa awooddii iyo falkii keligii-tashade?
7. Muxuu keligii-tashade ka door-biday?
8. Go'aammada Suldaanku ma hirgeli jireen? Waayo?
9. Sheeg sababaha Suldaanka u suurageliyey habkiisii maamul?
10. Maxaa ku kallifay in uu Xeerar dejijo?
11. Run ahaan ma isaga ayaa xeerarka habayn jiray, mise la-taliyihiisa?
12. Wax ka sheeg sababaha xeerarka iyo odhaahaha Suldaankuba u hana-qaadjiireen?
13. Xeerarka ka sokow, maxaa beelihii Suldaanka loo sameeyey?
14. Bal hadda faahfaahi gebagebeyntii Suldaan Diiriye?

CASHARKA 29aad
WAAYAHA JACAYLKA (Gabay)

Sida dadka badankiisa sheekadu ku soo gaadhay Cilmi-Boodhari, wuxuu ahaa nin jacaylka dhab ahaan u dhadhamey, gabadhii uu jeclaaday markii uu waayeyna waayihii kal-gacaylka u geeriyooyday intii uu rafaadka jacaylka la jaha-wareersanaa, Cilmi, wuxuu tiriye, gabayo aad u fara badan oo uu dhibaatooyin haystay kaga warramayey. Cilmi wuxuu ku dhashay Gobolka Waqooyi-galbeed. Gabayadii Cilmi, Hodan Cabdulle u tiriye oo aad u fara badnaa waxa ka mid ahaa tixdan oo uu curiyey mar gabdho la soo xulay loo keenay, si uu Hodan u illaawo oo iyada mappa uu la dhaco ugala baxo, waxa uu yidhi:

1. *Hadday ili wax qabanayso oo lagu qaboobaayo,*
2. *Oo qurux la daawado koluun aadmi ku qancaayo,*
3. *Aniguba Khadraan soo arkiyo qaararkii Hodane,*
4. *Ha yeeshi, qaraambay igu galay qalay naftaydiye,*
5. *Hablayohow halkii qoomanayd baad i qabateene,*
6. *Qalbigaan bogsinaayey baad qac iga siiseene,*
7. *Qarqarrada jidhkaygiyo gacnuhu way qadhqadhayaane,*
8. *Qalbiguu wax iga yeelayaa naaska qaawaniye,*
9. *Qosolkaa yaryari waa waxaad nagu qaldaysaane,*
10. *Inaan Eebbahay idin qatalin qariya laabtiinna.*

Tixdan oo aad dalka Soomaaliya iyo meeshii kale ee ay bulsho Soomaaliyeed ku nooshahayba looga yaqaan, waxa la soo qaataa marka jacayl baaxaddiisa laga hadlayso. Jacaylka Cilmi-Boodhari dalluunta u qoday run ahaan wuu ka qoto dheeraa kan waqtigan aynu joogno laga hadlo ama la tilmaamo, maxaa yeelay, wuxuu ahoo jacayl dhab ah oo xiisayn ka dheeraa. Jacaylka dhabta ahi dhib iyo rafaad aan sal-guurin buu dadka uu taabo badda, waxaanu ka indha-saabaa wax kasta oo adduunka jira qofka uu jecel yahay mooyaane. Jacaylka caynkaas ahi wuxuu ka gacan sarreeyaa qofka garaadkiisa, maskaxdiisa iyo mararka qaarkood dadnimadiisa.

Cilmi sidii aynu horeba u soo sheegnay waxa la hor keenay gabdho la soo xulay oo markii loogu talo galay in ay Hodan qurux guud kaga wada dheg-roonaayeen, haddana ishiisu ma aanay qaban quruxdii hablaha, qalbigiisuna kuma aanu qancin, maxaa yeelay, jacaylkii Hodan baa dheghiisa iyo dhaayiisaba awdey.

L a y | i :

C U R I S :

1. Cilmi, Hodan wuu taabi waayey, isaga oo taas og ayuu haddana ku dhagganaa.
2. Hablihii quruxda lagu soo xulay oo dhammi way qanci waayeen.
3. Jacaylku ma jiraa?

Qodobbadaas adoo ka shidaal-qaadanaya iyo waayihii jacaylkiisa, sheeg Cilmi in uu ku hagaagsanaa ku dhagganaanta Hodan.

CASHARKA 30aad
SIR-MA-QABE ALLOW SAHANA

Libaax, mas, daad iyo laba nin ayaa geel ka dhexeeyey, labada nin mid waxaa la odhan jirey Sir iyo Wacad-qabe, kan kalena Sir-ma-qabe.

Dharaar baa libaax geeli awr gool ahaa ka diley. Markaas buu Sir iyo Wacad-qabe yaabay oo naftiisii u baqay. Mas buu u tegay.

Sir iyo Wacad-qabe: "Masow"

Mas: "Waa maxay?"

Sir iyo Wacad-qabe: "War saw maad arag sida uu libaax awrkiinnii u galay?"

Mas: "Haa".

Sir iyo Wacad-qabe: "Oo heedhe sidaa ma ku noolaan karnaā?"

Mas: "Maya bay ila tahay."

Sir iyo Wacad-qabe: "War masow libaaxa innaga qabo."

Mas: "Caawa marka uu seexdo ayaan u talin."

Libaaxii baa seexday, maskiina wuu qaniinay, dabadeedna libaaxiina waabaaya-dii buu u dhintay.

Sir iyo Wacad-qabe: "Dabow",

Dab: "Hoy!"

Sir iyo Wacad-qabe: "Ma og tahay in maskii saaxiibkeen, libaax dilay?"

Sir iyo Wacad-qabe: "Waar mas saaxiibnimo ma leh."

Dab: "Waa runtaa oo ma leh."

Sir iyo Wacad-qabe: "Waar intaanu innagu darin aan iska qabanno."

Dab: "Alleylehe ha la yeelo."

Sir iyo Wacad-qabe: "Haddaba, anigu ardaaga ayaan dugsinayaaye, aadna caawa marka uu seexdo ku gub."

Dab: "Waa hagaag."

Maskii baa seexday, dabadeedna dabkii baa gubay. Sir iyo Wacad-qabe ayaa Daad u tegay, kuna yidhi: "Waar yaa Daad!"

Daad: "Hee."

Sir iyo Wacad-qabe: "Waar ma maqashay waxa dhacay?"

Daad: "Maxaa dhacay"

Sir iyo Wacad-qabe: "Miyaadan maqal in saaxiibkeen mas, dab, gubay?"

Daad: "Oo muxuu u sheegtay?"

Sir iyo Wacad-qabe: "Maxaad ii weydiin, sow adiga gardarradiisa yaqaan ma aha?"

Daad: "Oo maxaynu imminka yeellaa?"

Sir iyo Wacad-qabe: "Dee haddeynaan isaga talin innaga uun baa u dhiman."

Daad: "Dib dambeba haddii aad u maqashid, aniga i soo doono."

Daad baa qulqulay oo dabkii bakhtiiyey.

Sir iyo Wacad-qabe ayaa Sir-ma-qabe u tegey.

Sir iyo Wacad-qabe: "Meeshan aynu naallaa waa meel abaar ah oo geelu wax ka goyn maayo, dulinna way leedahay, haddaba aniga iyo Daad waannu sahan tegey-naa, adna geela la sii joog. "Waar daadow ina keen."

Daad: "Ina mari."

Sir iyo Wacad-qabe: "Daadow soo soco oo soo orod".

Daad: "Waar iga dheereyn mayside ina wad."

Sir iyo Wacad-qabe: "Daadow qodax baan iska bixinayaaye, waanad gaabinay-saaye sii orod."

Daad: "Waa yahay."

Markaas buu Daadkii aad u ordhay, jarna iska shubay isaga oo aan filaynin.

Sir iyo Wacad-qabe, ayaa soo noqday oo Sir-ma-qabe u warramay. "Ninkii Daad ahaa jar buu ka shalwaday, waxaanse soo arkay buur wada dahab ah.

Sir-ma-qabe: "Oo wax ma innooga siddaa?"

Sir iyo Wacad-qabe: "Maya ee waxaan is-idhi, ninkii aad daawada lahaydeen oo aad aragto mooyaane, haddii aad taabato waxaad noqon nin daawadii furay."

Sir-ma-qabe: "Waar maxaad sidaa u yeeshay?" isku mid baynu nahaye, maxaad dahabka uga timid? Haba yaraato ee maxaad wax uun uga soo qaadin?"

Sir iyo Wacad-qabe: "Berriba aan soo guranno."

Sir-ma-qabe: "Waa yahay."

Geelii bay xaggii buurta u foofiyeen.

Sir iyo Wacad-qabe: "Waryaa Sir-ma-qabe."

Sir-ma-qabe: "waar miyuu dhego-beelay! Adigu halkaan buurta gunteeda sii joog, anna dhakadeeda aan fuulo oo dhagaxa dahabka ah ee kolba aan soo shalwiyo ee qabo."

Sir-ma-qabe: "Waa tahay," isaga oo doonaya in Sir-ma-qabe dhagaxu ku dhaco oo uu halkaa ku dhinto, ayuu dhagax weyn soo shalwiyey.

Sir iyo Wacad-qabe: "Kaa cidi kulama leh."

Sir-ma-qabe, ayaa dhagaxii qabtay, dhagaxiina dahab buu u noqday.

Sir iyo Wacad-qabe ayaa inta uu dhoosha ka qoslay iskula faqay. "Oo maan nacaskii soo eego meydkiiisa." Soo daadaggiisii buu arkay Sir-ma-qabe oo nool.

"Waar bal warran." Sir-ma-qabe.

"Waar Ilaahay mahaddii, dahabkiina waan hayaa," Sir iyo Wacad-qabe: "Waar orod oo aanna markayga dahabka ii soo shalwi."

Sir-ma-qabe, ayaa buurtii u baxay.

Sir-ma-qabe: "Waa kaase qabo."

Sir iyo Wacad-qabe markii uu is-yidhi dahabkii qabso ayuu dhagaxii diley.

Layli:

1. Geelu immisa ruux ayuu ka dhexeeyey?
2. Sheekada ruuxba ruux buu reebayaa oo lagu qodayaa, haddaba, ayaa u dam-beeyey oo geelii ku hadhay?
3. Fasalka sheeko tan u dhow uga shekee.
4. Dulucdeedu sheekadu waa maxay?
5. Xayawaanku berigii hore miyey ka maskax yaraayeen dadka?

Maahmaah:

1. Daacad ma hungowdo.
2. Sir-ma-qabe Allow Sahana.
3. Waxaan daacad ahayni dabaday ka xumaadaan.
4. Naf Ilaahay leeyahay nabsi lagama galo.

CASHARKA 31aad
GOBANNIMO LAMA GORGOOYO

Beri waxa jirey nin hawl-nacayb ku caan baxay oo Coofle Shaqa-diid la odhan jirey. Xirfad waxa ninkaas u ahaan jirey durbaan yar oo uu marka aroos la amaam-adayo soo qaato oo dadka ku maaweeliyo. Durbaankiisu waxa uu samayn jirey cod aad u macaan oo dadku aad u jeclaysto. Tumista marka uu dhammeeyo ayaa cunto iyo lacag hadba wixii loo helo dhibaabo loo siin jirey. Quudkiisa halkaas buu ka soo saari jirey. Galabtii dambe ayuu gaaf la isku arkay durbaankiisii la yimid. Gacmo furan baa lagu soo dhoweeyey, waxaana laga codsaday in uu gaafka si fiican uga tumo. Muddo aan yarayn markii uu dayaan iyo diririg dadkii la wada dhacay wadey ayuu in xamaantiisa laabto oo iska tago damcay. Hase yeeshi, “Biis” iyo ku celi baa dhinac walba ka yeedhay, in uu joojiyana waa loo oggolaan waayey.

Xafladdii markii ay dhammaatay, ayuu Coofle Shaqa-diid naftiisii la xanshaasha-qay oo yidhi: “Illaa waxa aan ku dhex jiraa waa shaqo! Allaylehe waa inaan faraha ka qaadaa! Hase ahaatee, calooshiisii baa ayaamo markii ay gaajo iyo darxumo isugu habar-wacdeen u baaqday. Wuxuu baahi darteed la fekeroba, wuxuu ku goostay in uu durbaan iskiisa isu-tumo raadsado oo halkaas quudkiisa ka soo saaro. Helitaanka durbaan iskiis u dhawaaqa baa jarka lagama gudbaanka ah ee qorshiiisa ka hor yimid ahaa. Maalintii dambe, isaga oo ay talo ku baahsan tahay, ayuu fagaare nin baarcadde ahi saar ku tumanayey ku soo baxay. Cabbaar kolkii heesihii ninku tirinayey dhegeystay, dhegaha ku qabsaday ereyadan:

*Shimbiro geed dheer u baxay
Midiba cayn bay cidaa
Codkeeda laga maqlaa
Caweyska lagu tuntaa.*

Erayadaas markii uu maqlay, ayuu farxad iyo raynrayn cirkaa ula bood-boodey oo yidhi: “Allaylehe waa inaan dhaqaaqaa oo shimbiro soo qabsadaa oo durbaan iskii u heesa ka dhigaa.” Coofle waqtii iskama dayicin ee markiiba inta uu guntiga dhiisha iskaga dhigay, ayuu duurka u biyeystay oo shimbiro raadsaday.

Saddex casho kaddib ayuu saddex shimbirood ku guuleystay. Middood waxay ahayd Fiin, ta labaadna Galow, ta saddexaadna Gobyahan. Coofle goortii uu shimbirihii gacanta ku dhigay, ayuu kolay uu sitay gunta u dhigay oo magaaladii ula dheelmaday. Gurigii markii uu keenay ayuu biyo iyo cunto siiyey, hase ahaatee, farxad iyo riyaaq deeqdii uu u fidiyey kuma aanay cunin.

Galabtii dambe ayaa xaafad gurigiisa u dhoweyd gelbis laga abaabuley. Coofle waxa halkaas uga gacmo haadisey shaqadiisii oo uu muddo aan yarayn moogaa. Shimbirihii inta uu biyo iyo cunto wixii uu u heli karayey siiyey ayuu in ay shaqadii loo rabbaynayey qabtaan ku amray. Yaab iyo amakaag bay shimbirihii dhabannada la qabteen. Muddo markii la kala aammusnaana Galawgii baa dooddii furay oo yidhi: “Aniga waxa la i yidhaahdaa Galow. Codkeyga waxa lagu tilmaamaa, dhiillo-geliye. Haddii aan dhawaaqo waxa la boobaa salabka ee sacab lama tunto. Asal ahaanba iskay baan ciyaa ee cidi igama hadliso.” Fiintii baa ku xigtay oo tidhi, “Aniga waxa la i yidhaahdaa Fiin. Asalkaygaba mar keliya ayaan afka kala qaadaa; waana marka uu roob soo yeelyeesho. Sidii aad gacanta iigu dhigtay haba yaraatee, onkodkii ma aanan maqal, maxaa yeelay, roobku barxaddan bannaan buu ku hooraa ee kolayada guntooda iyo aqallada gudahooda ma soo galoo.” Gobyahan, nolosheydu asalkeed-uba geed guudkii uun bay ku baxdaa ee daaf cag ma soo dhigo. Ma gabayo, mana gabyi doono ilaa aan geedkaygii aniga oo xor ah ku noqdo.”

Coofle markii uu shimbirihi hadal iyo hooyaba kala quustay ayuu isaga oo careysan oodda ka qaaday oo yidhi, "Haddii aad hees qudha inaad hoy, cunto iyo biyo hawl yaraan ugu heshaan diiddeen, orod oo duurkii ku noqda, anigu cid ii heesta waayi maayo e." Shimbirihi inta ay duuleen bay mar wada dhawaaqeen oo yidhaahdeen:

Gobyahan: Cooflow xorriyad cunto laguma iibsado!

Galow: Cooflow cid aan rabin'i ma heesto!

F i n : Cooflow ma shaqeyste cidi uma qabaato!

L a y l i s :

(B)

Su'aalaha soo socda ka jawaab:

1. Haddii uu Coofle durbaankiisa ku xoogsan jirey, maxaa shaqo-diid loogu til-maamay? Ma kula hagaagsan tahay in sifadaas la siiyo? Waayo?
2. Haddii uu goostay in uu tumidda iska dhaafu, maxaa haddana ku kalliftay in uu durbaan iskiisa u dayaama doonto?
3. Maxaa in uu shimbiro u ugaadhsi tago ku dhaliyey?
4. Maxay shimbirihi deeqdii uu u fidiyey u cuni waayeen?
5. Maxay shimbirihi Coofle kula taliyeen?

(T)

SHAQO-GURI:

Tusaale: Fiintu waa shimbir yar oo dhawaaq dheer. Marka ay roob ama cadow aragto ayey cidaa. Waxa la yiraahdaa "Fiintu roobka haya kama cido ee ka soo socda ayey ka cidaa." Galow, waa shimbir cufkiisu meel dhexaad yahay. Habeenkii buu badanaaba ciyaa. Marka cidiisa la maglo waxa la fishaa col ama dhiillo. Waxa gabay lagu yidhi:

La yidhi fulaha Galow baw warrama, galab colaad e.

Adiga oo la kaashanaya macallinkaaga iyo dadka waayo'aragga ah ee kale, waxaad sheegtaa shimbiraha magacyadoodu ku qoran yihiin iyo waxyaalaha lagu tilmaamo in ay qabtaan:

1. Maris, qoolley, salalmadhle, cirsan-ka-yeedh, fiidmeer.
2. Maxay ku kala duwan yihiin shimbiraha iyo haaddu, maxayse iskaga mid yihiin?
3. Maxaa ka mid ah waxyeellada shimbiraha iyo waxtarkooda?
4. Adiga oo tusaalaha (t) la kaashanaya, shan magac oo shimbiraha aad adigu taqaan ah qor, kaddibna sheeg waxyeellada lagu yaqaan ama sheeg in ay sameeyaan, isla markaana sheeg haddii wax odhaah ah, maahmaah ama gabay ah ku soo arooraan shimbirahaas aad sheegi doonto.

CASHARKA 32aad
AMMAAN DUMAR (Gabay)

1. Inan-yahay asluub gabay beryahan, uurka kuma hayn e
2. Ayaamahaba waataan ka hadhay, ededefkiisiye
3. Markii uumiyuhu wada hadlaan, aashay gaabsaday e
4. Caawana aday gelinayee, ma aan idhaahdeen e
5. Ul haddaad ka jaran kaynta waa, la iska eegaaye
6. Ruuxii ikhyaaraa qalbigu, u intihoodaaye
7. Afrika iyo Eeshiyo Yurub, arradka Nuuyaak ah
8. Islaamkiyo Masiixiga haddii, laysu soo urursho
9. Mid aan adiga kuu dhigo la waa, uumiyaha nool e
10. Ha yeeshee ammaan dumar horey, niman u eedeene
11. Aadan iyo kuwii Hodan Cabdiyo, Hibo ku eedaaday
12. Boodhari iksaan kagama helin, ereyadiisiye
13. Anna way aqoon-xumo haddii, aan ku aamino e
14. Waxba yaanad ii iman anoo, soo ardaa galay e
15. Waxba yaanad adeeg iiga qaban, aqbalka hoostiis e
16. Inta aan u baahanahay maxaa, kugu alhuumeeeyey?
17. Ina-adeer ma nabad baa, miyey eedi kugu raaci?

18. Afku miyuu ku go'ayaa haddaad, iga akhbaar qaaddo?
19. Aakhiero halkaan tegi Rabbigey, waa ogsoon yahay e
20. Adduunyaduse shay keli ah baan, uurka ku hayaaye
21. Islaannimada wixii aan ahayn, igaga iil dheer e
22. Sidii geenyo ugub oo dhashii, ku ag-wareegeysa
23. Ama diinku ubadka uu dhalo eegmo, ugu muujo
24. Uurkey jalleecaan miyaa, kaa ansixi waayey
25. Mise Foosiyaay maba ogid, uunku ila yaabye?

Layli:

Weydiimo:

1. Gabayaagu haddii uu gabadha adduunka oo dhan ka doortay, muxuu haddana uga shakiyey?
2. Waa maxay arrimaha uu gabadha uga baahnaa ee kaga cabanayey?
3. Waa maxay shayga keli ah ee uu adduunka ka rabay?
4. Cabdullaahi wuxuu sheegay in uu gabayga muddo iska dhaafay, waayo?
5. Inkasta oo gabadha canaan kalgacal u soo jeediyey (b) sheeg beydka dudur-daarka muujinaya (t) muxuu ugu cudur-daaray haddii ay iyadaba xumeysay?
6. Gabayadii Cilmi-Boodhari Hodan u tiriyey, mid gabaygan la mid ah ka soo saar, is-garab-dhig, haddii ay jiraan, beydad isku mid ah iyo kuwo kala duwan. La kaasho barahaaga iyo dadka yaqaanna.

CASHARKA 33aad
DAMAQ IYO XASUUS

(Maxamed Xaashi Dhamac) (Gaarriye)

Xilli waliba deeqdii
Gammaan waliba xooggii
Xeer-beegti taagteed
Xaajana gudduunkeed
Tulud waliba xoorkeed
Xero waliba qaadkeed
Xog-ogaal tibaaxdii
Dawlis waliba xaabkii
Xaaboo waa bisaylkeed
Xolod waliba qiiqii
Maanso xarakadaynteed
Xigsan ina-Suldaan galay
Xiisaheeda gaarka ah.

★ ★ ★ ★ *

Geeriyyey xishood laay
Xejiyaay fogeeyaay
Xaasha e af-tahannimo
Haddii uu xabaal-galay
Xeel-dheeraheedii
Haddii xawda laga jaray
Abwaankii xiddigin jirey
Murtidii xag loo dayo
Xulashada ahayd iyo
Xarragada higgaaddii
Ayaa xarafkii hoos dhabi?
Faraskii xiddeysnaa
Xakami ayaa sudhi?
Codkiisii xarraankiyo
Ka madhnaa xabeebtee
Xuli jirey wadnaayee
Xadhkihiisa mudanka ah
Xadanteyn ogaayee
Wixii xay ah daayoo
Xawaallada gilgili jirey
Xaraka sawki tiri jirey
Geelana xasilin jirey
Xakab go'ay hadduu yahay
Xaaddaydi yaa kicin?
Gabaygii xalaashiyo
Xaqa sheeg ha joogtee
Dan ku xeeban jirin ee
Xeelli-hadal ku caan baxay
Mabda' aan la xadi jirin
Suugaanta xaramka ah
Xurmadeedii yaa marin?
Xayndaabkii maansada
Geerida xasaysay
Haddaad jebisay xeerkii

*Anna damaq xasuuseed
Adna dan iyo xeeshaa
Waa xabag cadaadeed.*

Heestan waxa uu Gaarriye ugu baroor-diiqay abwaankii weynaa ee Cabdullaahi Suldaan (Tima-cadde).

Nafleydu waa isku nool, dheefta is-weydaarsata. Dhirtu waxa ay bixisaa midho, man, caws iyo caleen ay xooluhu daaqaan, kaddibna cad iyo caano dadka u gudbiyaan. Xoolaha oo keli ah ma aha dheefsatada dhirta toos uga quid-qaataa, ee waa dadka cidda runtu sida ay tahay deeqda dhirta qaybta libaax ka qaadata. Huga, hoyga iyo quudkaba waxa aynu toos uga helnaa dhirta. Sida runta ah dhirtu wax uun ma bixiso, ee toogadeeda ayay qaadataa. Waxyaalo badan oo cuntadeeda qaarkeed nafaqeeya ayey dhab ahaantii xayawaanka ka heshaa. Waxyaalo ay saalada, lafaha, dheecaanka iyo waxyaalo kaleba ka mid yihiin, kuwaas oo nuxur ku kaba ciidda.

Siyaabaha dadku dhirta u manaafaceystaa, qaab ahaan aad bay u kala duwan yihiin. Taariikhdu waxa ay ina baraysaa in bani'aadamku markiisii hore dibed joog ahaa, oo aannu guri iyo xollo toona lahayn. Waqtigaas ilihisa dhaqaale waxa ka mid ahaa qadhaabsiga. Sabenkaas isaga ah iyo xilliyadii ka dambeeyey qaarkoodba qadhaabatadu waxa ay ahayd garab-rarato hadba meeshii midho leh u daaq-raacda.

Markii la degey, dadka qadhaabtaa waxa ay isu raaci jireen kooxo meelo fog u foof-taga, oo habeenno ama biloba midho gurasho ku maqnaada. Qadhaabkaas waxa la yiraahdaa arah-tag. Arahdu waxay inta ay midhaha guranayaan ku noolaan jireen hadba wixii dalaggooda uga cuntami kara. Mararka qaarkood, way ugaadhsan jireen. Dalagga la helaa marba heer buu joogey. Mar wuxuu ku koobnaa af iyo gacan keli ah, qof walibana wixii uu helo buu cuni jirey. "Qof qadhaab hela, qof quwaax hela, qof iskaba qada ha la qadhafioso," ayuu hal-ku-dheggu ahaa. Beryihii dambe wuxuu gaadhey heer la kaydsado, maantana waxa aynu aragnaa midhihi qadhaabka oo heer ganacsi jooga sidi yicibta, hohobta iyo xabagta.

Geed-qadhaabku aad buu u noocyo badan yahay, waxaana ka mid ah midhaha iyo xabagta. Midhaha dhulkeenna ee la qadhaabtaa waxa ay u qaybsamaan kuwo la karsado ama la bisleeyo sida garaska, yicibta iyo kulanka, iyo kuwo sidooda loo cuno oo ay ka mid yihiin hohobta, dhafaruurta, xabagta iyo dhaameelka. Qaybta dambe run ahaantii gaajada ma bi'yaan, lagumana qaadi karo; qaybta horese waa cunto buuxda. Midhahaas aan soo sheegnay marka yicibta, garaska iyo xabagta laga reebo, waxa ay korriimadoodu soo martaa saddex fac. Marka hore waa curdin aan laf lahayn, mar labaadka laf bay yeeshaan lamana cuni karo, ugu dambeystana way bislaadaan. Midabkooduna wuxuu noqdaa guduud.

L a y l i s :

- I. Weydiimaha soo socda ka jawaab:
1. Sidee bay nafleydu dheefta isu weydaarsataa?
2. Sidee bay dhirtu toogadeeda nafleyda kale uga qaadataa?
3. Maxay ku kala duwan yihiin sidii quruumihii hore dhirta u manaafacaadsan jireen iyo sida waqtigan cusub looga faa'iideystay?
4. Xilligii la degey maxay qadhaabatadu koox-koox isugu raacday?
5. Sheeg saddex heer oo dalagga qadhaabku soo maray, mid walbana tusaale ka bixi?
6. Maxay ku kala duwan yihiin maxaysatada iyo qadhaabatadu?
- II. Ma run baa mise waa been:
1. Xabagtu waa cunto buuxda.

2. Dhameelka waa la karsadaa.
3. Kulanku waa cunto lagu qadi karo.
4. Garaska lama kariyo.
5. Dhuxusha iyo xaabadu waxay ka mid yihiin qadhaabka.

III. Sharaxa ereyada:

Walax: Shay.

Nuxur: Nafaqo.

Foof: Daaq-tag, shaqo u bixid.

Arah: Dadka qadhaabsi taga.

Qadhaabsi: Socod dalag-doon oo keli-keli ah.

Kulan: Geed xeebaha waqooyi ka baxa oo midho la cuno leh.

IV. Baro ereyadan sida ay casharkan ugu jiraan. Dheef-isweydaarsi, garab-rarato, quwaax, hal-ku-dheg, af iyo gacan.

CASHARKA 35aad
MAXAAD KA TAQAAN HAWADA

Inkasta oo aanay indheheennu qabanayn, dareenkeennuna toos u taaban karayn, haddana hawadu way innagu xeeran tahay. Haddii aad gacantaada xoog u wadhfiso waxaad dareemeysaa hawada oo marka ay gacantu dhix marayso dha-qaaqaysa. Hawada waynu neefsanna la'aanteedna ma noolaan karno. Hawadu waxay joogtaa meel kastaba, waxayna nafleyda oo dhan siisaa nolosha. Marka ay hawadu taagan tahay ma dareenno. Marka ay dhaqaaqdose waxaynu u naqaan dabayl. Neecaawdu waa hawo qun-yar soconaysa, dabayshuna waa hawo xawli dheer ku socota.

Haddii aynu dhalo ama quraarad aan wax ku jirin aragno, waxaynu nidhaahnnaa dhaladu way madhan tahay. Taasi run ma aha ee dhab ahaantii dhalada hawaa ka buuxda, hase ahaatee, waanay inoo muuqan. Haddii aan dhaladaas soo qaadanno oo biyo dhix dhigno ama gelinnaba waxaan arkaynaa hawadii oo ka soo baxaysa.

Hawadu nolosha ka sokow, waxtar badan oo kale ayey inoo leedahay. Wuxuu ay u sabab tahay di'itaanka roobka. Dabayluhu waxa ay badaha iyo meelaha kale ee biyo-fadhiga ah ka soo qaadaan biyo.

Marka ay kor u baxaan, qaboobaan, kaddibna daruur noqdaan ayey da'aan. Waqtiga dagaalka ama haddii samada shil ka dhaco, hawadu waxa ay badbaadisaa duuliyeyaasha iyo ragga kale ee dayuuradaha wada. Marka shilku dhaco, ninku wuxuu goostaa dalladdiisa, dabadeedna dayuuraddu ka soo booddhaa. Dalladdu waa maro weyn oo isku shushuban oo ninku dhabarka ku xidho. Marka uu dibedda u baxo ayey furantaa oo kala fiddaa sida dallaayadda qorraxda iyo roobka laga hagoogto oo kale. Qun-yar bay dalladdaasi hawada gudaheeda ka buuksantay baa caabbiyeysa oo in ay xoog mar qudha u soo dhacdo u diideysa. Sidaa darteed, tartiib buu ninku isaga oo aan waxba gaadhin dhulka ugu soo dhacayaa. Ninku waa culus yahay xoog buuna dhulka u cuskan lahaa haddii aanay hawadu cadaadis lid ah ku celinayn.

Sidaas oo kale ayey hawadu dayuuradaha ugu suuragelinaysaa in ay hawada duulaan. Hawadu waa gaas, sidaas darteed, waxa ay haddaba, u eg tahay ama le'eg tahay meesha ay ku jirto, waana sifadaas waxa ay dareenka iyo adkaha kaga duwan tahay.

L a y l i s :

I. Weydiimo:

1. Haddii ay hawadu innagu xeeran tahay, maxaynu u dareemi weynay?
2. Sheeg saddex siyaabood oo aynu hawada fal ahaan ugu dareemi karro?
3. Sidee bay hawadu nafleyda nolosha u siisaa?
4. Sidee bay hawadu duuliyeyaasha halista uga badbaadisaa?
5. Maxay hawadu kaga duwan tahay walxaha kale?

II. Shaqo-guri:

Soo qaado laba dhalo mid biyo ka buuxi, midna madhi. Afka isu saar. Biyaha u kala wareeji.

1. Eeg waxa dhaca, kaddibna warbixin gaaban ka qor, haddii aad wax hawo ah aragto.
2. Haddij aad aragto carruur yaryar oo warqad inta ay xarig ku xidheen samada heehaabinyasa, aad ugu fiirso, kaddibna ka jawaab su'aalahan.
 - b) Maxaa warqadda samada ku haya?
 - t) Casharka akhri, dabadeedna ka day shay, sidaas oo kale hawadu u qabato.

CASHARKA 36aad
HARAR (Gabay) - Aadan Carab

gabaygan Aadan, wuxuu tiriyeey bishii Disembar 1977kii, kaddib markii Jab-hadda Gobannimadoonka Soomaaliyeed dhulkooda intii badnayd Xabashida ka xoreeyeen. Gabaygu ma dhamma ee qayb laga soo qaataay tixdiisii dheereyd ee uu Ceel-Jaalle ka tiriyeey:

*Duulkii hawiyo xoog is-bida, ama ku haasaasa
Ee hayb kastaba ay la tahay, inay ka hooseyso
Cashuun buu naftooda halligaa, hadafka jiitaaye
Hitlar baw badnaa wiil arlada, geliya hawl weyne
Isagabase meel haad ku cunay, hubanti loo waaye
Mid kalaase haatan isku dayey, himiladiisiye
Hadba kii heddi buuxsantaa, huriya baaruud e
Hooggaa Amxaarada qabsaday, lama halaanbayn e
Waagaan hurdee reerkayga, hororku boobaayey
Aay horinba geesta u jareen, cadowgii hiirtaanyo
Meeshiyo Hawaas waa dalkii, layga haadsaday e
Shalay baan markaan calanka helay, soo hambaabitay e
Hantuu mooday Xalayna dhulkii, hibashadiise
Hashii maal ah maantaad ninkii, haystay qabanayso
Waa inaad hootada u dhigin, waa hebla e keen e
Waxba yaay dhulkay naga hayeen, hadiyad noo siin e
Goortaannu hafalluu sidii, noo hanjabay Ruush e
Annaguna hamminay ciilka waa, lala hagoogtaaye
Hungu lama samree gari markay, harabtay uu quustay
Heeryada gumeysiga Siyaad, kuma hillaceen e
Markaasuu hubkii qaada yidhi, halaw rasaaseed e
Dad hanuunsanaa qalabka way, la haf yiraahdaan e
Annagoon hammada gaabin oo, wada haliilayna
U habaynay gaalada jihaad, loo hanshaashaqay e
Dabadeedna waa Herer kobtay, ka hanqadhaysaaye
Ka hinqade intii kale sidii, huguf dabeyleed e.*

Sharaxara Ereyada:

Haasaasa: Faallooda, Halaanbayn: Faaqidin. Hoorku: Gumeysigu (horor macna-heedu waa bahalka dadka qaadka ah). Hurin: Gobol, qayb. Cadowgii. Hiirtaanyo: Manaxaankii. Hambaabitay: Baraarugay, toosay. Hanshaashaqay: Darbatay, diyaar noqday. Hanqadhaysa: Sanqadhaysa, hugmeysaa.

Su'aalo:

Weydiimahan ka jawaab:

1. Muxuu gabayaagu u leeyahay Hitlar waa la waayey meeshuu ka baxay? Waa maxay haadka cunay ee uu sheegayaa?
2. Waa kuma midka uu sheegayaa ee himiladii Hitlar hayaa?
3. Waa maxay reerka hororku boobay ee Aadan sheegayaa, waase goorma waqtiga la boobay?
4. Waa ayo cidda inoo hanjabtay, maxayse inoogu hanjabtay?
5. Waa maxay xidhiidhka ka dhexxeeya Hitlar iyo Xayle ee gabayaagu muujinayaa?
6. Si kooban u sharax beydka 14aad iyo ka 15aad.

CASHARKA 37aad
SIGAD (*Maxamed Ismaaciil Bullaale*)

*Waxa aan saqaafaha
Socod ugu idlaystaa
Suryo halaq mareen iyo
Surdubaha cidhiidhyoon
Gudin ugu sargooyaa
Soojeedka badan iyo
Hurdada aan ka saahiday
Sababtoodu waxay tahay
Siman aragtideedaan
Muddo dheer sugaayoo
Nin jacayl sitaan ahay
Adna waad la socotaa
Isa-seegiddeenniyo
Calafkoo iskeen sudha
Waxay iila sumad yihiiin
Sidan aan tilmaamee.*

★ ★ ★ ★ ★

*Hadday beeshu sool iyo
Somal-haad abaareed
Beryo ay ku sugaran tahay
Surmi iyo harraad iyo
Halas lagu salcaamiyo
Dadkoo soongan oomane
Haddii sagal daruureed
Waqal seerma-weydiyo
Saxal-qaad dabeyliyo
Saxansaxo udgoon iyo
Subax helo mahiigaan
In naruuro saxan iyo
Caanahoo la sayriyo
Diiftoo sal-guurtiyo
Sal-dhig tahay barwaaqadu
Way ku sawirantee.*

★ ★ ★ ★ ★

*Nin bukaan salleydayo oo
Muddo sabada yaalloo
Dawo aanay sulahayn
Isagoo silloon oo
Neeftu silac ku tahay oo
Noloshuba sadkeed dhigay
Haddii wali sanceeyoo
Ku akhriyo sabbaxa oo
Sahal loo daweeeyoo
Siduu beri ahaa iyo
Caafimaad la sara kaco
Inuu sooryo huri oo
Wanan uu sadqeyn oo
Alla bari sameyn oo*

*Farxad seexan kari hayn
Way kuu sawirantee.*

★ ★ ★ ★

*Dagaal salab la qaatoo
Rag safeyn u diriroo
Soconaayey waayada
Laysku aasto suxulkee
Xabbaduhu sanqadhayaan
Haddii geesi sumad loo
Barta shiishka saaroo
Seef la bood ahaa oo
An la seegin xubintaa
Safka dhinac ka soo galo
Inay qolo salsali oo
Saqlo orod ahaan oo
Dib-u-siqi baqaha oo
Ay niman sitaan guul
Way kuu sawirantee.*

★ ★ ★ ★

*Adiguna sidoo kale
Surbiyaan xalaalay
Waxaad tahay sareediyo
Sixadii nafteydee
Soo gudol kalgacalkoo
Haaneedka saanyoo
Ila qabo sidaha oo
Ha sii-deynin caashaqa.*

B. Weydiimo:

Si fiican uga bogo ujeeddadan jiiftadan, dabadeedna sugnaan kaga jawaab su'aalahan.

1. Bilowga jiiftada maxaa Bullaale ku kallifay in uu dhex jibaaxo dhibaataada uu sheeganayo?
2. Meerisyada uu abaarta ku sifeynayaa ma tifaftireen tilmaantii Bullaale ka lahaa?
3. Marka Bullaale leeyahay, “Adiguna sidoo kale” muxuu gabadha u qiyaasayaa?
4. Muxuu uga jeedaa “Way kuu sawirantee?”
5. Halka Maxamed Ismaaciil ka leeyahay “Soo gudol kalgacalkoo” ma ka dhabbaa in kalgacalka la godla mise dan kale ayaa ka hooseysaa?
6. Gabadha uu sifeynayaa maxay uga dhigan tahay Bullaale?
7. Sawir iyo odhaahda adiga oo adeegsanaya maxay ka siman yihiin, kuna kala duwan yihiin waqal iyo sagal?

T. Eray-barasho:

Hubi in aad dhab ahaan u taqaan macnaha ereyadani leeyihiin iyo inta siyood ee mid kasta sugnaan loogu adeegsan karo.

Surdub, sool, halas, salcaan, saxal-qaad, saxansaxo, sareedo, selleday, salab, salsal, siqi, saqle?

CASHARKA 38aad
BACALLUUL IS-QAADAY

Nin la odhan jirey Cabdi Guuleed Faarax, kuna dhashay hawdka Burco oo Cabdi-Bacalluul ku magac dheeraa ayaa inan ka doonay nin Suldaan ahaa. Cabdi waxa uu ahaa nin gaaban, qurux badanna aan lahayn, hase yeeshi, ragannimo Alla ku manaystay. Waxa uu isku darsaday fariidnimo, feejignaan, gabayaannimo, gees-innimo iyo dagaalyahannimo. Inanta uu doonay waxa ay ahayd mid qurux iyo qaayaba isku heshay. Waxa intaa u dheeraa iyada oo ka dhalatay reer-boqor, kaas oo aad looga dambeyn jirey. Gabadhaa Cabdi doonay oo la odhan jirey Faadumo Suldaan nin is-huba mooyaane nin kale ma haweysan jirin. Cabdi waxa lagu xidhay yarad xaddi badan jeer la bar-gooyey. Markii wax kasta oo yarad ahaan loo weydi-iyeyba keenay, isna fara madow u soo baxay, baa ugu dambeystii la weydiyyey in uu lixdan adhi ah iyo awr soddahda dhabar-jab ugu keeno. Reerkoodii buu isku rogay. Markii la wareystay waxa uu ku jawaabay tix ay ka mid yihiin:

*Koolaa laxaad lehe wax kale, libin ma hooyaan e
Lixdan adhi iyo qaalin bay, igaga laaleen e
Liil geliya caawana wixii, lagula laabmaayo.*

Waxa Cabdi taa kaga darnayd hal-xidhaalaha tirada badan ee lagu jirrabey, kuwaas oo mid walba si yaab leh u furi jirey. Jirribkaa tirada beelay waxa Cabdi loo markiyey si loo hammad jebiyo oo uu guurka gabadhaa uga noqdo. Illeyn si mutaxan looguma diidi karo e.

Sida la sheegay waxa reerka isna gabadh ka qabay nin reer-magaal ahaa oo qurux badnaa aadna loo jeclaa, si buro ah baa isaga loo tixgelin jirey. Waxa dhici jirtey in marka reerku guuro ee guri cusub la dego ugu horreyntiiba aqalkiisa laba daryeelahaa ahaa la dhisi jirey.

Jabka Cabdi-Bacalluul lagudhigay waxa uu gaadhey heer dhaqankii Soomaalidu xiditinnimada u lahaydba laga saaray.

Waxa dhici jirtey in hambada ninka kale Cabdi loo keeno isna uu iska cuno. Habeen baa, sida la yidhi, hambadii waliba madax adhi loogu soo riday. Taasina caariye ayey ka ahayd sooryada xididka inta uu iska cunay buu waliba ku xilo-furay inaanu mar dambe cunin cunto aan madax ku jirin. Waa si afurka, hadhimada iyo xeraadka mid walba neef loogu qalo. Illeyn waa la is-xiniinyo-taabtay e. Habeen kale isaga oo maqxanaakadeynayo. Markii uu meeshii soo maray buu inta uu laya dhet-tana loogu ridayo ayaa naagtisii lagu yidhi, "Naa caweyskii ku dherersaday sare u yidhi, "Ma ka mudhay?" Maalin kale ayaa ahaddana, darmadii darfooleyda ahayd ee uu ku seexan jirey inta ay hablihi dhuxul soo qaateen dhexda goobin kaga weegaaren iyaga oo u jeeda in Cabdi gaabni darteed in yar kaga seexdo. Markii uu arkay astaantii buu inta Faadumo dameerkii ma soo hoyday?" Intii aanay jawaabba celin iyadii buu Cabdi la soo booday, "Dameerku dantiisa waa yaqaannaa." Maalin kale ayaa aqalkiisa hortiisii lagu abtiriyyey caws markaa samayntiisa gacanta lagu hayey oo gaaban iyada oo loogu duur xulayo gaabnimada Cabdi, xad-dhaafkeedana ayuu ableydiisii iska soo gooyey intii goobada lahayd goyn ku wareejiyey. darmada inteedii kale inta uu tuuray buu intii soo hadhay fidsaday, dabadeedna hurdo lac yidhi.

Sidii Cabdi-Bacalluul gaashaanka loogu hayey, ayaa maalin dambe iyada oo raggiif kale maqan yahay isaga iyo inan-la-yaalkii kale mooyaan e geelii reerka oo la dhacay lagu soo qayliyey. Ninkii kale ayaa inta faraskii haweenkii u soo qabteen si hufan loogu heenseeyey. Kii Cabdina cidiba iskuma hawlin. Cabdi-Bacalluul isaga oon isba lurin buu faraskiisii oo leeddo ah ku duulaalay. Markii uu ku boodaayey baa

Cabdi maradii uu guntanaa ka duuftay, halkaas oo dumarkii ku xilka lahaa cawradiisii ku arkeen. Cabdi oo xubintiisii ninnimo laxaadsaneyd baa la arkay. Soddohdii oo madasha joogtay Cabdise aan u han-weyneyn baa dareentay ninnimada ka muuqatay oo tidhi, "Allow saddexanyo la fuul!" Labadii inan-la-yaal baa wada raacdotegey.

Ninkii reer-magaalka ahaa ee reerku jeclaa waxa duulaankiiba kaga darraaday socodkii iyo harraadkii.

Lasaga oo beer-caddaad la xuurtaamaya oo hiil iyo hooba u jabay buu gurigii isku soo rogay isaga oo maatadii waraysanaya in geelii la soo dhiciyey iyo in kale. Kolkiiba aqalkiisii qandoobka weynaa buu gundhada jaray.

Cabdi-Bacalluulse weli lama hayo. Show markiiba inta uu raadkii ku dhacay oo geelii gaadhey buu colkii weerar oodda kaga qaaday. Nimankii geela dhacay buu marba dhinac tacshiirad kaga furay. Waaba la idin hareereeyey bay is-yidhaahdeen. Laba ayuu kaga soo qaaday, qori iyo farasna waa ka furtay. Mid kalena waa sudhey. Cabdi-Bacalluul oo degta kalena qori kale ku sita, faras kalena xeradiisii ku soo amuugay. Warkiibaa tafay. Reerkii waxa ka soo yeedhay. "Bacalluul is-qaadey", taas oo noqotay maahmaah. Halkaas baa Cabdi Guuleed Faarax ku helay tixgelintii uu mudnaa iyo sad-bursiimadii awal ninka kale qabay, hambadiisa lagu soori jirey inan-la-yaalkii kale oo awalba muuqaalka guudka uun kaga bidnaa.

Kaddib marka aad sheekadan dhuuxdo, ka jawaab weydiimaha soo socda:

1. Astee Cabdi-Bacalluul.
2. Faadumo Suldaan maxaa nin is-hubaa uun u haweysan karaayey?
3. Sheeg sababta Cabdi-Bacalluul bar-tiray.
4. Haddii gabadhii uu doonay loo diidi waayey yarad badanna laga qaatay, maxaa jirrabka foosha xun Cabdi loo markiyey?
5. Hal-xidhaalaha Cadbdi la kulmay rag ma ka bixi karaa?
6. Wax ka tilmaan sababaha keenay in Cabdi la quudhsado, iyo heerka la isla gaadhey?
7. Sidee Cabdi uga badbaaday liidnimadii markii hore loo qabtay?
8. Erayga "Saddexanyo" maxay soddohdu uga dan lahayd?
9. Haddii aad sheekadan iyo dhiggeed aragtay maxaad ka qabtaa habkii guurkii hore lahaan jirey?
10. Magacow sababaha guurkii hore loo adkayn jirey iyo sidii uu u hirgeli jirey.
11. Ma sugar tahay in ragga muuqaalka guud lagu qiimeeyo? Waayo?
12. Koobni ku sharax "Bacalluul is-qaaday" waxa looga dan leeyahay.

Bankigu wuxuu ka mid yahay tiirarka ilaha dhaqaalaha ee lagama maarmaanka u ah ummad kasta oo doonaysa in ay horumar dhaqaale oo qorshaysan dhisto. Bankigu waa guriga lacagta lagu kaydsado. Lacagta oo qudha ma aha waxyaalaha Bankiyada lagu kaydsadaa ee waxa kale oo la dhigtaa gariimadaha ah sida dahabka iwm. Bankigu xoolaha la dhigto meel uun sidii sanduuq kuma xidho ee wuu ku ganacsadaa oo macaash buu ka soo saaraa.

Qofku haddii uu lacag haysto waa in uu Bankiga dhigtaa ee ma aha inuu gurigiisa ku haysto ama dhulka ku xabaalo. Dayactirka ka sokow, Banki lacag-dhigashadu waxay leedahay faa'iidooyin badan oo inta uu ku barto amaah aad wax ku qabsato markaad u baahato ku siinaya. Haddii aad Bankiga lacag deyn ah oo muddo hal sano ah ama ka badan u raadsato boqolkiiba lix shilin (6%) oo faa'iido ah buu Bankigu ku siinaya.

Nidaamka lahaanshaha Bankiyada adduunku isku wada hab ma aha ee waa kala geddisan yihiin. Kala duwanaashahaas waxa uu ku xidhiidhaa habka dhaqan-dhaqaale ee dal waliba leeyahay. Waddammada Hantiwadaagga siveenna ku dhaqma, Bankiyada waxa leh dadweynaha, waxaana maamusha dawladda. Dalalka Hantiwadaagga ahse waxa iska leh dad ganacsato ah. Inkasta oo ay sidaa jirto, haddana waddan waliba wuxuu leeyahay Bankiga Dhexe oo ay dawladdu leedahay lana yiraahdo (Bankiga Dhexe ee Qaranka).

Bankiga Dhexe ee Qaranka, shaqadiisu waxa weeye in uu lacagta dalka qiim-heeda iyo dhaqan-galkeedaba ilaaliyo. Isaga ayey shaqadiisu tahay in uu lacagta dalku u baahan yahay soo daabaco. Isaga ayaa Bankiga adduunka ee lacagta adag beddela la xidhiidha.

Dalkeennu wuxuu leeyahay dhawr Bankiyo oo ay ka mid yihiin Bankiga Dhexe ee Qaranka oo shaqadiisu tahay ta aan kor ku soo xusnay. Bankiga Kaydka iyo Amaahda oo lacagta lagu kaydsado wixii loo baahan yahayna laga amaahdo, iyo Bankiga Hormarinta Mashaariicda ilaha dhaqaalaha la xidhiidha, sida beeraha iyo warshadaha kaalmo amaaheed siiya. Bankiga Ganacsiga ayaa isagana qayb libaax dhismaha dhaqaalaha ka qaata. Waa Bankiga Ganacsiga jidka ganacsiga aynu dalka iyo dalalka shisheeyaha ah la leennahay inoo soo maraan. Haddii aad ganacsade tahay oo aad Soomaaliya joogto, Bankiga Ganacsiga ayaad lacagtaada dhigaysaa, dabadeena dalkii aad rabtid baad wixii aad doonaysid ka dalbanaysaa.

L a y l i s :

1. Wax ka sheeg faa'iidooyinka Bankiyadu guud ahaan kobcinta dhaqaalaha dalka u leeyihiin.
2. Sidee buu Bankigu lacagta la dhigto uga faa'iideystaa?
3. Sheeg laba faa'iido oo ay lacagta Bankiga lagu kaydsadaa qofka u leedahay.
4. Waa maxay shaqada "Bankiga Dhexe ee Qaranka"?
5. Waa maxay shaqada Bankiga Ganacsiga?
6. Sidee buu Bankiga Horumarinta ee dalkeennu iskaashatooyinka u dhexeeyaa?
7. Yaa lacagta adag ee dalka ilaaliya?

CASHARKA 40aad
HUBSAD (*Cali Maxamed Oday, Cali Eydh*)

*Hawraar la dhilay oo
Habka loo yidhaahdiyo
Hadalka iyo luuqdiyo
Lagu sugay higgaaddoo
Abwaan haatan joogiyoo
Dhallintuba ku heesaan
Hilin jeexan weeyoo
Hal-ku-dheggiyo maansadu
Huga ay ku dhoofaan
Odayaal horow tegey
Dhaxalkii ka hadhay iyo
Hantidooda weeyee
Waxa hawsha loo galay
Ama raaxo loo huray
Afka hooyo weeyoo
Nafta loo hoggaan baray
Cidna laguma haystee
Kuwan soo habeeyee
Hawraartii maansada
Haaneedshey qaab kale
Maxay ugu hirdamayaan?*

★ ★ ★ ★ ★

*Bal ha ii horreysee
Higsadoo ku taamoo
Ku hadaaqa mooyee
Waxa hafarka keeniyo
Hiilkoodu waa maxay?
Nimankii hubashiyo
Hiddaha u lahaan jirey
Hal-abuur ninkiisii
Hebel loo aqoon jirey
Ma hog buu dhammaan galay
Tixda maw hibeysaan
Hambalyana ku siisaan?*

★ ★ ★ ★ ★

Kasmo sugar kaddib, ka jawaab su'aalahsan kugu soo fool leh.

1. Yaa tirihey jiiftadan?
2. Ninka jiiftadan ku heesay yuu la hadlayaa?
3. Dhawr iyo tobanka meeris ee hore sababta uu leeyahay waa loo hawshooday maxay tahay?
4. Meerisyada 18 ilaa 21 maxaa lagu soo bandhigay?
5. Maxaa looga jeedaa huga maansada?
6. Asalka maansada yaa lahaanshaheeda lagu arooriyey?
7. Habeynta maansada laba fac kee baad u burin lahayd? Waayo?
8. Haddii facii hore hawl galay, maxaa kanna la gudboon?

9. Tuduca 26aad weydiintiisa ka war-celi.
10. Ka jawaab waxa lagugu weydiiyey labada tuduc ee ugu dambeeya.

CASHARKA 41aad
GUURKA IYO CAADOOYINKIISA (Curis)

Guurku waa heshiis xeer-diineed ku fula oo labada ruux ee in ay reer wada dhistaan isu doorta sharci ahaan isugu xidha. Guurku waa saldhigga taranka dadka, maxaa yeelay, bulshadu waxay ka unkantaa dhismaha qoyska. Qoyskana waxa sida la og yahay dhidibka u aasa guurka. Inkasta oo ay caadooyinka guurku dalkeenna guud ahaan isku dhaw yihiin, haddana waxa jira in ay waxyaalo ku kala geddisan yihiin. Kala geddisnaantaas waa mid deegaanka la xidhiidha ee ma aha mid asal-nimo. Miyiga iyo magaaladu masalan way is-yara khilaafsan yihiin. Guurku wuxuu badanaaba ka yimaadaa dhinaca ninka. Inkasta oo ay laba ruux mararka qaarkood dhexdooda ka heshiyaan ninka uun baa sida qaalibka ah inanta doona.

Dhaqankii bulshadeenna reer-miyiga ahayd haddii aan soo qaadanno, wiilku marka uu mudakar noqdo, ayuu gabadha ay isaga iyo xigtadiisu isla gartaan ardaa dhigi jirey. Ardaa-dhigga waxaa tegi jirey inanka guur-doonka ah iyo ragga la xulay oo ciddooda ah, wuxuuna ka dhici jirey gabadha reerkooda. Sooryadu marka ay dhammaato, ayey muraadkooda sheegan jireen, halkaas oo uu ninka reerka gabadhu ka dhalatay ahi inta uu hadalka qaato "Idin-siinnay" ku yiraahdo. Intaa kaddib, nin ragga gabadha doonaya ka mid ah, asaan inankii wax-guursanayey ahayn baa inta uu is-taago gacan-qaad bixin jirey oo "Idinka guddoonnay" ku tiraabi jirey. Halkaas waxa lagu kala guddoontaa gabbaati ay qolada guur-doonka ahi bixiso. Gabbaatigu wuxuu yaallaaba noqon jirey faras, shaabuug ama waxyaabo diinta qaayo ku leh, sida masallaha, weysada iwm. Waqtigan imminka ah dadka qaarkii gabbaatiga lacag bay u bixiyaan. Intaas kaddib, yarad baa la kala qaataa. Qiimaha yaradku wuxuu ahaa, togba taaktii buu rogmadaa.

Yaradku marka uu baxo kaddib, waxa la guda geli jirey fulintii guurka oo ay ka mid ahayd, meherinta gabadha, dhismaha arooska iwm. Waqtiga yaradka inta ugu dambeysa la keeno; dhisidda gurigu soo dhawaato, waxa la sameyn jirey ardaa-gal. Habeenkaas sooryada waxa ragga loogu soo dhiibaa gabadha la doonay oo gabdho kale la socdaan. Gabadhuhu marka ay ardaaga raggu joogo yimaadaan, waxay is-tubi jireen afaafka. Si uu tiisii kuwa kale uga garto wuxuu wiilka guursanayaa qaadan jirey jeedal oo gabdhaha la dhex-geli jirey, halkaas oo iyada mooyaane inta kale dhinac u guulmi jirtay. Habeenkaas ardaaga ayey dhaxdinteeda la joogi jirte.

Arooska waxa la qotomin jirey subax Axadeed qorraxdu marka ay big soo tiraah. Aqalka waxa laga dhisaa meel guriga kambaalkiisa ah; iyada oo cadceeedda laga horjeedinayo. Axadda waxa loogu doortay waa maalintii la yidhi dunidaa la taagay. Toddobo casho ayaa arooska loo dabbaaldeegaa. Ninka gabadha reerkooda looga aqal-dhiso waxa la yiraahdaa "Inan-la-yaal". Waaga wiil inuu reerkoodii qabto doono baa inta wixii xoolo loo karayo iyo aqalkiisii loo raro, reerkoodii loo diraa. Xoolaha inanta la raaciyo waxa la yiraahdaa "Dhibaad". Wiilku marka uu gurigoodii tago, waxa loo soocaa xoolo "Yabadh" la yiraahdo, saaxiibbadiina waxay siiyan "Kaalo".

Ilmaha curad marka uu dhasho; waxa loogu xuddun xidhaa neef dheddig, kaas oo isaga iyo wixii tarankiisa ahba ilmuuhu iska yeesho carruurta kalena xuddun-xidhka waa la siiyaa. Carruurta badanaaba waxay u kala guursataa sida ay u kala weyn tahay da'da oo qofna qof yaallaa ma dhaafo. Haddii ay afo nin ka dhimato asay gabdho kale oo ay walaalo ama xigto yihiin joogaan waxa la siiyaa "Xigsiisan".

Laylis:

I. Weydiimo:

1. Sidee buu guurku taranta dadka iyo dhismaha bulshada uga qayb qaataa?
2. Sheeg laba qodob oo muhiim ah oo inanka guursanaya looga baahan yahay?
3. Muxuu go'aanka guurku badanaaba dhinaca ninka uga yimaadaa?
4. Maxaa la yiraahdaa xoolaha marka gabadha la isa-siiyo la dhiibo?
5. Maxaa arooska maalinta Axadda loo taagi jirey ee maalmaha kale looga doortay?
6. Muxuu inanka guur-doonka ahi gabdhaha jeedaalka ula dhici jirey marka cun-tada ardaaga ay keenaan?
7. Maxaa looga jeedaa (Togba taagtii rogmadee)?

II. CURIS:

Ka sheekhee aroos ama guur aad soo joogtay. Sheeg haddii ay jiraan waxyaalo ay guurka miyiga iyo kan magaalada ku kala geddisan yihiin.

CASHARKA 42aad
DARUUR QUDHUNTAY !!!

Cigaal-shidaad, oo ahay nin fulaynimo ku caan-baxay, iyo wiil yar ayaa maalin geel wada raacay. Waxay faro geeda laaceen la joogaanba, casar-gaabadii bay soo carraabiyeen. Goor geelii soo eg yahay ayaa habaar-qabe saynle ahi, hal uu Cigaal lahaa oo uu geelaba ugu jeclaa, dusha kaga habsaday! Cigaal wuu arkayey, hase ahaatæe, shibtiisuu ka galay. Geelii ayuuba docdii kale uga wareegay.

Habeenkaa fiid-horaadkii, iyadoo geela gilihiisii la fadhiyo ayuu Cigaal dhallintii ku yiri, "Kuma hadhow hashayda Damal maalaya oo aan eegga tiisa maalaa? Damal hal-caano badan, oo inteeda afar-gaawe laga buuxiyo godolkiiba ayay ahayd. "Aniga" iyo "Aniga" intay afarta gees ka kala yiraahdeen ayey barbaartii Cigaal u soo kala dheereeyeen kii ugu soo horreeyey ayuu Cigaal hashiisii maalay.

Haddayse cawaysin dambe noqotay, ayaa kii haleeladiisa laga maalay, intuu u soo daayey nirigtii, Damal uu yeer-yeeray. Mise Damal ma soo baxdo! Xeradii buu barbarkii hore u galay. Mise Damal xerada kuma ay jirto! Afka ayuu gacanta saarat! Goor hashii la is-weydiinayo oo Cigaal juuq iyo jaaq la' yahay, ayaa yarkii kurayga ahay, ee maalinnimadii Cigaal geela la raacay, wax gooday. Isagoo afka meermeernaya ayuu yiri, "Wallee galabta, goortaan geela soo carraabinayyna, wuxuu adeerkay Cigaal ku soo heesayey:

*"Wixii Damal dilay
dameer le'ekaa
Kase daba weyn
Soo ma daayoo
Haygu soo dayn".*

Haddii raggii geela jaaranka u ahay, intaan maqlayba, waxaa u miir dillaacdday in hashii Damal ahayd uu libaax dilay.

"Bi'i waaye eh innaga kiciya meesha" inta la yidhi, oo la qalab qaatey, ayaa libaaxii, isla habeennimadiiba la raadsaday. Raqdii Damal ayaa loogu dul tegey isagoo barkan. Waa la doc dhigay. Kurkiisii oo shaash weyn inta la soo gooyey, ayaa Cigaal oo aan waxba ogeyn oo golihii ku dhereng gam'ay, boqonta loogu xidhey! Goor dambe oo dayixii soo baxay ayuu Cigaal si Alla u soo baraarugay. Miciya-weynow libaax, qarka ula saaran oo afka ku soo kala haya ayuu isha ku dhiftay! Waa bisad! Cigaal miyir iyo maskaxba markii baa ugu dambaysay! Or iyo qaylo intuu isku daray, oo uu xaar wac ka siiyey ayuu cirkaa u booday! IlleyNSE xarig baa libaaxa kurkiisii ugu xirane, isagood dhagax kor loo tuuray mooddo ayuu dhulka soo galay! Ma hakane, isagii oo aad leeb la ganay mooddo ayuu misana ka kuday. Afkuu goostay! IlleyN waa nin nafi waddo e, oo orod miciinsanaaya e, isagoo malmalan ayuu misana ka bul yiri! Afkuu ciidda daray! Wuxuu biraanbirqeeyaba xariggii buu goostay! Isagoo dhegaha nabaya ayuu xagga iyo gurigiisii u jihaystay. Wuxuu sii gannaadaba hadduu reerkiisii u muuqday ayuu qaylo af labadii yeedhay! "Naa oodda iga rog.... Naa oodda iga rog," ayuu ku qaldhabay! Inteyse soo ruqaansaneysay ayuu muskii oo hal jooggeed le'ekaa iska soo shubay; "Ama iska daa soo dhaafaye" isagoo leh ayuu haweeneydiisii ku hirdiyey buulka afaafkiisii! Aqalkii ayuu gundhada jaray. "War carruurta ha iga layn," intey tiri haweenetii, ayey guriga docdiisii cuskatay iyadoo madaxdu dayaansan yahay. Haddayse wax yar joogtay ayaa ur qadhuun dartiis neeftii qaadan kari weyday! Iyadoo sanka haysata ayey tiri, "War Cigaal.... war bi'i waayey e maxaa uraya?" "Naa iga aamus.... daruur qudhuntay baa igu da'day e," ayu isagoo hinraagaya ugu jawaabay!!!

Sharaxa Weedaha:

1. Faruurow geeda laac: Geela.
2. Sayn le: Libaax.
3. Afkuu goostay: Afkuu ciidda daray: Kufay.
4. Haleelo: Hal irmaan.
5. U miir dillaacday: U caddaatay.

Laylis:

Si tifaftiran uga jawaab su'aalaha soo socda:

1. Waa maxay murtida udub-dhexaadka u ah sheekadan?
2. Waaba ogeen oo Cigaal fulay buu ahaaye, maxaa ugu wacnaa in uu geela golihiisii ku gam'o habeenkii, xaggiisa habeenka habaaran ka noqday?

MINISTRY OF EDUCATION, TEXTBOOKPRESS MOGADISHU - 10/84 - 50.000